

Det var värt det, vi fick ju ett barn till slut

Adoptivföräldrars upplevelse av att vara under utredning för adoption

Jessica Gedda
Felicia Sörensen

LUNDS UNIVERSITET
Socialhögskolan

Kandidatuppsats (SOPA63)
Vårterminen 2014

Handledare: Anna Angelin
Examinator: Hans-Edvard Roos

Author: Jessica Gedda and Felicia Sörensen

Title: It was worth it, we got a child in the end – Adoptive parents' experience of being under investigation for adoption [translated title]

Supervisor: Anna Angelin

Assessor: Hans-Edvard Roos

Abstract

The aim of this study was to examine how adoptive parents' experience to be under investigation for adoption at the social services. Furthermore the ambition was to find out whether the adoption investigation was seen as an intrusive and unpleasant experience or as a natural part of becoming an adoptive parent. To best achieve the purpose of our essay we chose to use a qualitative approach and within that area we decided that the best option for the aim of our study was semi-structured interviews. The report is based on six interviews with adoptive parents who all live together, and have adopted together, with a heterosexual partner. They have all passed and finished the adoption investigation and are since 2-11 years back parents to an adoptive child. Our analysis is made on the basis of Erving Goffmans' dramaturgical theory and Albert Hirschmans' theory about exit and voice. The most important result of the study is that all of the respondents agreed about the fact that the adoption investigation at times was hard but in the end were worth the time and the effort. The reason for these opinions is that the adoptive parents see the purpose of the adoption investigation as something obvious and it therefore cannot be questioned.

Keywords: adoptive parents, adoption investigation, adoption, social services.

Förord

Vi vill rikta ett stort tack till vår handledare Anna Angelin som har kommit med konkreta råd och tips under uppsatsprocessen. Vi vill även passa på att tacka våra intervjupersoner för er medverkan - utan er hade denna kandidatuppsats inte varit genomförbar.

Jessica Gedda och Felicia Sörensen

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. PROBLEMFÖRMULERING	1
2. SYFTE	2
2.1 FRÅGESTÄLLNINGAR.....	2
3. BAKGRUND	2
3.1 ADOPTIONSLAGSTIFTNINGENS UTVECKLING	2
3.2 FOKUS I ADOPTIONSUTREDNINGAR GENOM ÅREN	4
3.3 MEDGIVANDEUTREDNING	4
3.4 VAD HÄNDER EFTER EN MEDGIVANDEUTREDNING?	6
4. TIDIGARE FORSKNING	7
5. METOD	10
5.1 VAL AV METOD	10
5.2 REFLEKTION KRING METOD	11
5.3 URVAL	12
5.4 AVGRÄNSNINGAR.....	14
5.5 GENOMFÖRANDE	15
5.6 BEARBETNING AV MATERIAL.....	17
5.7 ETISKA ÖVERVÄGANDEN	17
6. TEORI	19
6.1 GOFFMANS DRAMATURGISKA TEORI	19
6.2 HIRSCHMANS TEORI OM SORTI ELLER PROTEST	21
6.3 TEORIERNAS RELEVANS	22
7. EMPIRI OCH ANALYS	22
7.1 KOMMER VI ATT BLI GODKÄNDA?	23
7.2 ATT VARA TAKTISK	25
7.3 HUR KAN MAN IFRÅGASÄTTA DET SOM INTE GÅR ATT IFRÅGASÄTTAS?.....	29
7.4 ATT DELA MED SIG AV SITT PRIVATLIV	33
8. SLUTDISKUSSION	37
9. REFERENSLISTA	39
10. BILAGOR	41
10.1 INFORMATIONSBREV TILL INTERVJUPERSONER.....	41
10.2 INTERVJUGUIDE.....	42

1. PROBLEMFÖRMULERING

Under 1970-talet började professionella utredningar användas mer frekvent inom socialtjänsten och är sedan dess en stor del i det sociala arbetet (Friis 2003). Att utreda syftar till att ta fram ett fullständigt underlag i ärendet och kunna fatta ett gynnande eller missgynnande beslut för den enskilde (ibid.). Vidare menar Friis (ibid.) att vid ett genomförande av en utredning besitter utredaren en befogenhet att fatta beslut angående den enskilde och att detta innebär ett ingrepp i den personliga sfären hos individen. Att vara under utredning innebär att den som blir utredd befinner sig i en position där hen tvingas dela med sig av högst personliga upplevelser till en myndighetsperson (Davies 2010). Det faktum att det därtill föreligger en maktobalans mellan klient och socialarbetare kan innebära att personen som blir utredd uppfattar sig som sårbar (ibid.). Utredningar är en betydande del inom det sociala arbetets vardag och dess djupgående och granskande karaktär gör att vi finner det intressant att undersöka hur det kan upplevas att vara under utredning hos socialtjänsten.

Adoption har idag blivit en offentlig angelägenhet snarare än en privat (Lindgren 2006) och som blivande adoptivförälder är man beroende av andra, okända, människors medverkan för att få bli förälder (Halldén 1981). Vidare innebär att vara under utredning hos socialtjänsten för adoption en djupgående granskning av de sökandes föräldraförmåga och privatliv innan det står klart att de ska bli föräldrar (von Greiff 2004). En medgivandeutredning, som görs vid en ansökan om adoption, är en omfattande utredning där i princip alla områden i den sökandes liv utreds (Socialstyrelsen 2008) och vi menar att på grund av detta är adoptionsutredningsförfarandet särskilt intressant. En annan aspekt som vi finner intressant är huruvida blivande adoptivföräldrar upplever det orättvist att utredas för att bli föräldrar?

I allt socialt arbete som rör barn ska barnets bästa beaktas, vilket stadgas i Socialtjänstlag (2001:453) 1 kap 2 § och inom adoptionsutredningar är det utredarens uppgift att företräda barnet, då samhället har ett särskilt ansvar för dessa utsatta barns placering hos nya föräldrar (Socialstyrelsen 2008). Att arbeta utifrån barnets bästa har sedan länge varit den allmänna riktlinjen gällande medgivandeutredningar, men vad som har tillskrivits begreppets innebörd har ändrats genom åren (Lindgren 2006). Då adoption är ett slutligt och livsavgörande beslut för barnet (Socialstyrelsen 2008) är det självklart att barnets bästa ska vara prioriterat. Vid en adoptionsutredning hamnar de som önskar att bli adoptivföräldrar i en situation där valet inte längre är deras om de ska bli föräldrar eller inte. Principen om barnets bästa är så starkt rotad i

lagstiftningen vilket gör att utredningens förfarande inte går att ifrågasätta. Lindgren (2006) visar även på ett samband mellan vad begreppet barnets bästa innefattar och den rådande normativa bilden av ett föräldraskap. Att utredas för adoption hos socialtjänsten kan upplevas som påfrestande då man som förälder ska leva upp till de normer som finns i samhället gällande vad som innefattas i hur en bra förälder ska vara.

Varken min fru eller jag har någonsin haft med 'det sociala' att göra. Därför kändes det riktigt obehagligt första gången vi klev in på kontoret för att bli utredda. Vi visste ju att vi skulle bli bra föräldrar. Varför skulle en "socialtant" vända ut och in på oss? [---] (Creutzer 2002:37).

Vi är intresserade av hur medgivandeutredningar vid internationella adoptioner upplevs av de som genomgått den och vi vill därför beakta föräldrarnas perspektiv i relation till utredningsprocessen. Upplevs utredningen som något obehagligt och integritetskränkande eller ses det som en naturlig del i att bli adoptivförälder?

2. SYFTE

Att undersöka hur adoptivföräldrar upplevde det att vara under utredning för adoption hos socialtjänsten.

2.1 FRÅGESTÄLLNINGAR

- Hur kan det upplevas att bli granskad för att bli adoptivförälder?
- Hur upplevde adoptivföräldrarna att de framställde sig själva i utredningen?
- Vilka delar av medgivandeutredningen skildras som centrala för adoptivföräldrarna?

3. BAKGRUND

I detta avsnitt redogör vi för adoptionens utveckling med hjälp av de olika lagstiftningar rörande adoption som finns, och har funnits och ger därefter en kort överblick av vad adoptionsutredningars fokus har varit genom åren. Vidare beskriver vi ingående hur en medgivandeutredning vid adoption går till idag och den process som sker efter utredningen.

3.1 ADOPTIONSLAGSTIFTNINGENS UTVECKLING

Sedan 1950-talet har ungefär 49 000 utländska barn adopterats till Sverige.

Adoptionsverksamheten är, och har alltid varit, i ständig förändring vilket beror på de sociala och politiska förhållandena (MIA 2014). 1917 års adoptionslag var den första att reglera bestämmelser kring internationella adoptionsärenden (SOU 2009). Under det tidiga 1900-talet var det dock de nationella adoptionerna som dominerade i Sverige (Lindgren 2006) och inte förrän på 1950-talet kom de internationella adoptionerna igång på riktigt. Dess ökning

berodde på att det inte längre fanns tillräckligt många barn tillgängliga för adoption i Sverige som det fanns sökande (SOU 2009). Denna ökning ledde till ett behov av att utveckla lagen och 1971 infördes Lagen (1971:796) om internationella rättsförhållanden rörande adoption. Ett resultat av denna lag blev att adoptivföräldrar inte längre hade möjlighet att häva adoptionen eftersom adopterade barn nu jämnställdes med biologiska barn (Lindgren 2006). År 1979 fanns en strävan efter att organisationer som arbetade med adoption, skulle utföra ett auktoriserat arbete (SOU 2009) och därför infördes Lagen (1979:552) om internationell adoptions hjälp, som gällde fram till 1997 då den ersattes med Lagen (1997:192) om internationell adoptionsförmedling. År 2005 gjordes förändringar i lagen som delvis ledde till att dokumentationsskyldigheten skärptes och den skärpte dessutom kraven för att bli en auktoriserad adoptionsorganisation för internationella adoptioner (SOU 2009). Vid genomförandet av internationella adoptioner idag ska de som arbetar med adoption förhålla sig till ovanstående lag från 1997 men även förhålla sig till Föräldrabalk 1949:381 kap 4, vilken reglerar bestämmelser om vem som får adoptera och hur processen går till. Vidare står det reglerat i Socialtjänstlag (2001:543) 6 kap 12 § att det krävs ett medgivande från Socialnämnden för att få adoptera. Utöver detta ska barnets bästa, samt vilken information om de blivande adoptivföräldrarna som ska finnas med i medgivandeutredningen, beaktas i förhållande till Haagkonventionen om skydd av barn och samarbete vid internationella adoptioner från 1993 (MIA 2014).

Ansvarsfördelningen rörande adoptionsarbetet har sett ut på olika sätt genom åren. År 1974 ombildades den rådgivande nämnd, som tidigare funnits inom Socialstyrelsen, till att bli nämnden för internationella adoptionsfrågor, även förkortat NIA (SOU 2009). NIA, tillsammans med Adoptionscentrum, ansvarade för att förmedla ansökningarna om internationella adoptioner fram till 1979, och Socialstyrelsens uppgift var då att bistå dem som ansökte om internationella adoptioner. År 1979 blev NIAs roll istället att utföra tillsyn över auktoriserade organisationer, som numera förmedlade ansökningar om internationella adoptioner. NIA blev en självständig myndighet år 1981 och avvecklades som nämndmyndighet år 2005, då den ersattes av Myndigheten för Internationella Adoptioner, MIA (ibid.). MIA har idag samma roll i adoptionsprocessen som NIA tidigare hade och deras arbete syftar till att internationella adoptioner ska utföras lagligt och etiskt korrekt (MIAa 2014).

3.2 FOKUS I ADOPTIONSUTREDNINGAR GENOM ÅREN

Att adoptioner ska utföras i enlighet med vad som är det bästa för barnet har sedan den första adoptionslagen 1917 funnits med som huvudfokus i adoptionsutredningar (Socialstyrelsen 2008). I denna lag fanns dock inget stadgat vad som egentligen var det bästa för barnet (ibid.) men Lindgren (2006) menar att de utredningar som gjorts av adoptivföräldrar alla har omfattat ekonomisk, social och emotionell försörjning. Kriterier som ofta uttrycktes i adoptionsutredningarna från det tidiga 1900-talet var att adoptivföräldrarna skulle bidra med *skötsamhet* och *snällhet* (Socialstyrelsen 2008) samt kunna erbjuda barnet ett *gott hem* (Lindgren 2006). Fokus låg inte främst på att hitta ett ekonomiskt välställt hem, utan ett stabilt hemförhållande var att föredra (ibid.).

År 1955 kom den första handboken för adoptionsförmedlare och i denna handbok skiftades fokus från föregående decennier (Lindgren 2006; Socialstyrelsen 2008). Det fanns nu mer kunskap om barn och dess behov och till följd av detta blev det en mer psykologisk inriktning på utredningarna. De blivande adoptivföräldrarnas personlighet var av stor vikt och mycket fokus låg på det emotionella; att föräldrarna kunde erbjuda en kärleksfull relation till barnen (ibid.). Bilden av *kärnfamiljen* var centralt och den optimala familjen innehöll en arbetande pappa och en mamma som var hemmafru (Lindgren 2006).

Adoptionsutredningens omfattning utvidgades på 1970-talet till att även omfatta adoptivföräldrarnas sociala omgivning och i vilken grad adoptivföräldrarna deltog i samhället (Socialstyrelsen 2008). Vidare menar Lindgren (2006) att utredarna i allt högre grad skulle utreda föräldrarnas motiv till adoption samt hur adoptivföräldrarna såg på eventuella negativa reaktioner gällande adoption från omgivningen. Dessutom syftade utredningen nu till att förbereda de blivande adoptivföräldrarna för sin roll och genom samtal försäkra sig om att de sökande kunde ge barnet trygghet och förmedla självkänsla (ibid.).

3.3 MEDGIVANDEUTREDNING

En medgivandeutredning idag inleds med att de som vill adoptera lämnar in en ansökan om ett medgivande att ta emot utländskt barn för adoption till socialtjänsten (Sverne Arvill & Svensson 2008). Därefter inleds utredningsprocessen vars syfte är att utreda sökandes lämplighet och behörighet som adoptivförälder. Utredningen ska vara till grund för att Socialnämnden ska kunna fatta ett beslut om medgivande för adoption (Socialstyrelsen 2008). Vidare syftar medgivandeutredningen till att förbereda föräldrarna för sina roller som adoptivföräldrar samt att samla in information om adoptivföräldrarna till barnets

ursprungsland, för att det landets myndighet ska kunna utföra sin utredning och välja bra föräldrar till barnet (ibid.). I Lag (1997:191) med anledning av Sveriges tillträde till Haagkonventionen om skydd av barn och samarbete vid internationella adoptioner stadgas det i kapitel 4 artikel 15 att centralmyndigheten, i Sveriges fall Socialnämnden, ska sammanställa en rapport gällande de tilltänkta adoptivföräldrarnas lämplighet som föräldrar. För att göra denna bedömning står det också stadgat i samma artikel att områdena; upplysningar om deras identitet, behörighet och lämplighet att adoptera, bakgrund, familjeförhållanden och sjukdomshistoria, sociala miljö, motiv till adoption, förmåga att ikläda sig ansvaret för en internationell adoption, samt uppgifter om vilka barn som de skulle vara kvalificerade att ta hand om ska omfattas i rapporten. Denna rapport är således ett resultat av den medgivandeutredning som görs av socialtjänsten i Sverige.

Hur medgivandeutredningen utförs varierar beroende på vilken kommun samt vilken utredare som utför den, men alla medgivandeutredningar ska uppfylla kriterierna i Lag (1997:191) med anledning av Sveriges tillträde till Haagkonventionen om skydd av barn och samarbete vid internationella adoptioner kapitel 4 artikel 15. Vilket område som utredaren/kommunen väljer att lägga fokus på skiftar dock (Socialstyrelsen 2008). Dessutom skiljer sig sättet att utföra medgivandeutredningen på (Socialstyrelsen 2008; Sverne Arvill & Svensson 2008). Vanligt förekommande i de flesta medgivandeutredningar är dock strukturerade samtal med de sökande, hembesök, livsberättelser och nätverksmöten (Socialstyrelsen 2008). En del utredare väljer att använda sig av Kälvesten-metoden, vilket är ett djupintervjufrågeformulär, och en del väljer att intervjua makarna enskilt och/eller i par utifrån blanketten för ansökan om medgivande (Sverne Arvill & Svensson 2008).

Blanketten för ansökan om medgivande för adoption omfattar ett antal områden vilka utredaren ska förhålla sig till vid intervjuer med adoptivföräldrar (Sverne Arvill & Svensson 2008). Vilka områden som ska utredas vid internationella adoptioner står skrivet i Socialtjänstlag (2001:453) 6 kap 12 §. Ett av områdena är *tidigare förhållanden*, vilket bland annat ska omfatta adoptivföräldrarnas uppväxt, utbildning och relation till sin familj. *Nuvarande förhållanden* innefattar utredning om sökandes bostadsmiljö, arbete och ekonomi, vidare ska både det *fysiska och psykiska hälsotillståndet* utredas. Viktigt är också att utreda sökandes umgängeskrets och fritidssysselsättningar, vilket ingår i rubriken *personlighet och intresse*, dessutom ska de sökandes *religion och/eller livsåskådning* ingå i utredningsunderlaget. Relevant för utredningen är också att ta reda på hur de sökandes omgivning ställer sig till adoptionen samt hur sökandes relation ser ut; utredningsområde

äktenskap/samlevnad. Utredaren kommer också i den färdiga utredningen att redogöra för inhämtad information från personer i de sökandes omgivning, vilket täcker området *referenser*. Av stor relevans i utredningen är adoptivföräldrarnas *motiv till att adoptera* samt *kunskaper om och erfarenheter av barn* under vilken det bland annat ska innefattas uppfostringsideal och förberedelser inför föräldrarollen. Slutligen kommer utredaren att skriva en *sammanfattning och bedömning* utifrån ovanstående områden som sedan lämnas till Socialnämnden för ett eventuellt medgivande om en internationell adoption (Sverne Arvill & Svensson 2008).

Utöver ovanstående områden ska adoptivföräldrarna enligt Föräldrabalk (1949:381) 4 kap 1 § vara minst 25 år och det finns en riktlinje som säger att föräldrarna inte ska vara över 42 år då de adopterar. Detta är eftersom det eftersträvas att ålderskillnaden inte ska vara för stor mellan barn och förälder (MIA 2014) samt att föräldrarna ska kunna ta hand om barnet tills det blir vuxet (Socialstyrelsen 2008). För att få ett medgivande för adoption krävs dessutom ett flertal utdrag ur register, så som från kronofogden och belastningsregistret (Socialstyrelsen 2008). Vidare kan inte ett medgivande för adoption ges utan att föräldrarna har genomgått den, sedan 2005, obligatoriska föräldrautbildningen. Syftet med utbildningen är att ge adoptivföräldrarna de kunskaper som krävs för att på bästa sätt ta emot och ta hand om ett adoptivbarn, eftersom samhället ansvarar för att barnet kommer till goda förhållanden (Sverne Arvill & Svensson 2008).

Fortsättningsvis i vår text kommer vi att använda oss av begreppet medgivandeutredning, utredning och adoptionsutredning synonymt med varandra. Vi kommer även att använda oss av både adoptivföräldrar och föräldrar då vi syftar till föräldrar som är aktuella i studien. Detta gör vi för att få variation och flyt i texten.

3.4 VAD HÄNDER EFTER EN MEDGIVANDEUTREDNING?

Efter att adoptivföräldrarna har fått ett medgivande från socialnämnden att adoptera internationellt, fortsätter adoptionsprocessen hos den adoptionsorganisation som föräldrarna själva har valt. I Sverige finns fem auktoriserade adoptionsorganisationer, vilka MIA ansvarar för att auktorisera (MIA 2014b; Sverne Arvill & Svensson 2008); Adoptionscentrum, Adoptionsföreningen La Casa (ALC), Barnen Framför Allt-Adoptioner (BFA-A), Barnens Vänner - Internationell adoptionsförening (BV) och Familjeföreningen för Internationell Adoption (FFIA). Dessa auktoriserade adoptionsorganisationer tar emot den rapport och det medgivande som socialnämnden utfärdat och därefter skickar de en ansökan om adoption till

det eller de länder föräldrarna önskar adoptera ifrån (Sverne Arvill & Svensson 2008). Trots ett medgivande från Socialnämnden kan det finnas andra krav hos givarlandet som leder till att föräldrarna nekas att adoptera därifrån (ibid.). Det är slutligen barnets företrädare i givarlandet som beslutar om vilket barn föräldrarna kommer att få adoptera. När barnbeskedet har lämnats till föräldrarna ska socialnämnden ge sitt samtycke till att adoptionsförfarandet får fullföljas med det specifika barnet (ibid.).

4. TIDIGARE FORSKNING

I detta avsnitt presenterar vi forskning som vi finner relevant för vår studie. För att kontextualisera vår studie presenterar vi nedan forskning rörande såväl adoption som utredningar och redogör för dess resultat. I sökandet efter forskning fann vi att adoption är ett forskningsområde som många forskare intresserar sig för och har forskat kring. Då syftet med vår studie är att belysa föräldrarnas perspektiv i en adoptionsutredning, var vår ursprungliga tanke att avgränsa oss till den forskning som berör adoptivföräldrarna. Under vår sökning blev det tydligt att merparten av forskningen, som vi hittat, kring adoption belyser adoptivbarnens perspektiv och därför redogör vi nedan för adoptionsforskning som trots huvudfokus på adoptivbarnet berör adoptivföräldrarnas upplevelser och tankar kring adoption.

Vanligt förekommande är forskning om barnets bästa och upplevelsen av att vara adoptivbarn. Elizabeth Martinell Barfoed skrev sin doktorsavhandling *Berättelser om adoption* i socialt arbete 2008 vid Lunds Universitet. Hur berättelser om adoption framställs i olika kontexter är det huvudsakliga syftet i denna avhandling. I studien undersöks hur adoption kan förstås dels genom hur media/dagspressen beskriver adoption men också genom adoptionsberättelser från, både nationellt och internationellt, vuxna adopterade som åskådliggör deras erfarenheter om adoption. De vuxna adopterades berättelser analyseras och resultatet skapar framställandet av de adopterades erfarenheter rörande adoption som antingen komplicerat eller okomplicerat. Adoption som en komplicerad erfarenhet konstrueras då de adopterades berättelser innehåller drag om övergivenhet och separation. Martinell Barfoed (2008) menar att berättelser om adoption som innehåller positiva bilder från barndomen, är en okomplicerad adoption. Vidare har Martinell Barfoed (2008) samlat in 124 artiklar rörande adoption. Dessa artiklar belyser antingen adoption som en lösning eller som ett problem. Analysen visar att när media konstruerar adoption som en lösning så framställs barnet som socialt utsatt och föräldralöst och adoption blir därmed en lösning på så sätt att landet, som präglas av fattigdom, får hjälp. Adoptionen förklaras som en lösning i den mån att alla vinner på det; barnen blir räddade och

en familj kan konstrueras, vilket löser barnlösheten. Vidare menar Martinell Barfoed (2008) att media beskriver adoption som ett problem, då adoption betraktas som barnhandel. Adoption kan även ses som ett problem utifrån att adoption leder till ett utanförskap på grund av ett annorlunda utseende, samt en ökad risk för sämre psykosocial hälsa.

Cecilia Lindgrens avhandling *En riktig familj – Adoption, föräldraskap och barnets bästa 1917-1975* från 2006, beskriver adoption ur ett historiskt perspektiv. Fokus i Lindgrens (2006) avhandling är barnets bästa och hur begreppets innebörd har förändrats genom åren inom adoptionsverksamheten. I avhandlingen får vi följa utvecklingen sedan 1917 års första lag om adoption, vilken redan då innehöll en riktlinje om att adoption skulle vara till gagn för barnet. Detta visar att barnets bästa har varit centralt inom adoptionsverksamheten sedan länge. Lindgren (2006) har gjort en granskning av lagstiftning, politiskt arbete och handböcker för tjänstemän mellan 1917 och 1975. Denna empiri har sedan använts som grund för en analys av hur familj och barnets bästa konstrueras. Vidare belyser analysen det samhällseliga intresset för hur en ”riktig familj” skapas och ska vara. Lindgren (2006) kommer i sin avhandling fram till att barnets bästa skapas utifrån hur samhällets normer ser ut, gällande hur en riktig familj bör vara. Under 1920-talet letade adoptionsutredare efter föräldrar som visade hängivenhet gentemot barnen och som kunde tillföra en ekonomisk, social och emotionell försörjning för adoptivbarnet. Den normativa kärnfamiljen kom under 1950-talet att vara vad utredare fokuserade på i utredningen; det fanns en strävan efter att adoptivfamiljen skulle uppfattas som vilken familj som helst och därför skulle barnet utseendemässigt matcha med adoptivföräldrarna. I början av 1970-talet sågs den riktiga familjen som en öppen och social familj och en viktig del av föräldrarnas roll var att ge barnet en trygg grund att stå på och samtidigt hjälpa barnet att utforska världen på egen hand. Lindgren (2006) sammanfattar ”en riktig familj” under dessa tre tidsperioder med orden hängivenhet, normalitet och socialitet. Sammanfattningsvis var normen för den riktiga familjen och en bra förälder det samma som tillskrevs begreppet barnets bästa. Med denna bakgrund menar vi att Lindgrens (2006) forskning belyser de krav som samhället har ställt, och fortfarande ställer, på blivande adoptivföräldrar. Dessutom stärker Lindgrens (ibid.) forskning det faktum att adoptivföräldrar måste vara på ett visst sätt, utifrån den rådande samhällsnormen gällande ett bra föräldraskap, för att uppfylla kraven för att adoptera. Därför finner vi det aktuellt att närmre studera föräldrars upplevelser av att vara under utredning för adoption hos socialtjänsten.

Gunilla Halldén skrev år 1981 sin avhandling vid Stockholms Universitet med namnet *Adoption i ett konflikt och utvecklingsperspektiv*. I denna avhandling har Halldén (1981) studerat hur adoptivföräldrar och deras adoptivbarn samspelar samt på vilket sätt konflikter, och strategier för dessa, kan bidra till utvecklingen dem emellan. Utgångspunkten i avhandlingen är barn och att adoption främst är något som påverkar barnen. Genom hela avhandlingen berör hon föräldrarnas upplevelser – dock främst som en kommentar till barnets beteende. Vidare avsätter Halldén (1981) ett kapitel till adoptivföräldrarna, i vilket hon belyser föräldraperspektivet i förhållande till hur de blivande adoptivföräldrarna tänkte inför deras första möte med barnet och samvaron med barnet. Hennes forskning grundar sig på observationer och intervjuer med åtta familjer som hon följde under ett års tid. Intervjuerna berörde olika teman, varav ett fåtal teman berörde föräldraperspektivet. De resultat i avhandlingen som vi menar berör vår studie främst är de resultat som belyser föräldrarnas upplevelse av att vänta på att få sitt barn och deras förväntningar inför detta. Alla familjer i undersökningen var negativt inställda till den inblandning av myndigheter som krävs för att adoptera, då de menade att det är ett högst privat ärende och många kände sig obekväma med att resonera om dessa privata frågor med en okänd person. Vad som också är gemensamt för flertalet av adoptivföräldrarna i Halldéns (1981) undersökning, är den oro och den ovisshet som infann sig hos adoptivföräldrarna såväl under utredningsprocessen som efter barnet anlant. Att utredas gällande lämplighet som förälder och att stå i adoptionskö uppgavs vara stora orosmoment. Halldéns (ibid.) forskning berör vårt ämne sekundärt men vi finner ändå dess innehåll intressant i förhållande till vår studie.

Katarina von Greiff har författat FoU-rapporten *Föräldrar till internationellt adopterade barn – uppfattningar och erfarenheter av föräldrarollen* från 2004. Denna rapport är det enda vi funnit som enbart belyser adoptivföräldrarnas perspektiv i adoptionsprocessen. Rapporten syftar till att belysa föräldraperspektivet vid internationella adoptioner. För att samla in empiri har von Greiff (2004) genomfört tjugo kvalitativa intervjuer med adoptivföräldrar till internationellt adopterade barn. Intervjuerna berörde teman såsom förberedelser, erfarenheter av att vara adoptivförälder samt inställningen till samhällets hjälpinsatser. Rapporten visar bland annat att en del adoptivföräldrar upplever adoptivföräldraskapet mer problematiskt än andra, men en gemensam faktor är en missnöjdhet gentemot stödet från myndigheter så som socialtjänsten och skolhälsovården. En del av resultatet i rapporten beskriver att det finns en upplevelse av ett större ifrågasättande gentemot adoptivföräldrarnas föräldraroll i jämförelse med den biologiska föräldrarollen. Vidare belyser von Greiff (2004) i rapporten att de flesta

adoptivföräldrarna i undersökningen, såg den utredning som görs inför adoptionen som närgående och krävande men samtidigt nyttig. Det framgick också av rapporten att många adoptivföräldrar upplevde att de redan i utredningsskedet behövde vara perfekta i sin föräldraroll för att få ett medgivande.

En artikel som belyser föräldrarnas perspektiv gällande hur det kan upplevas att vara under utredning inom det sociala är Pamela Davies artikel från 2010; *The impact of a child protection investigation: a personal reflective account*. Davies (2010) är verksam som forskare, och innehar en doktorsexamen, i kriminologi vid Northumbria University, Storbritannien och hennes artikel utgår ifrån hennes egna upplevelser av att bli utredd i sin föräldraroll. Oavsett om relationen mellan klient och socialarbetare upplevs som bra eller mindre bra, menar Davies (2010) att utredningsprocessen medför en utsatthet för klienten. Artikeln lyfter fram upplevelser, hos föräldrar i barnavårdsutredningar, av maktlöshet och känslan av att vara ett ”offer”. Vidare åskådliggörs det faktum att en utredning innebär en granskning av ens person, vilket kan leda till att den utredde känner sig sårbar och börjar tvivla på sin föräldraroll. Denna artikel visar på att det är en påfrestande process att utredas inom det sociala och därmed menar vi att det är intressant att närmre studera adoptivföräldrars upplevelse av att vara under utredning för adoption hos socialtjänsten.

5. METOD

Nedan presenterar vi vårt val av metod, en reflektion kring metoden, en beskrivning av hur vi gjort vårt urval och därefter följer en redogörelse av studiens avgränsningar, genomförande och bearbetning av material. Slutligen redovisas ett avsnitt med etiska överväganden.

5.1 VAL AV METOD

Inför valet av vår metod läste vi om de olika metoder som finns och fann ganska snabbt att den metod som vi ansåg bäst lämpad till vår undersökning och dess syfte var den kvalitativa forskningsansatsen. Inom ramen för detta område valde vi att bygga vår uppsats på ett antal semistrukturerade intervjuer. Varför valde vi då just denna metod för att svara på vårt syfte och våra frågeställningar? Den semistrukturerade intervjun är användbar då den möjliggör för intervjupersonerna att svara på våra frågor med egna ord (May 2001) och då vi inte ville begränsa intervjupersonerna i deras berättelser, såg vi denna samtalsliknande metod som passande. I vår undersökning ville vi inte jämföra svaren från våra intervjupersoner, utan vad vi ville var att tolka deras uttalanden för att skapa en förståelse för deras upplevelser, vilket lämpligast görs med en kvalitativ metod (Bryman 2011). Genom att använda sig av

kvalitativa intervjuer kan frågorna, under intervjuens gång, anpassas och likaså dess följdordning utifrån situationen (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2011) vilket vi menar är fördelaktigt i vår studie, då vi ville förstå intervjupersonernas upplevelser och därför inte vara styrda av ett frågeformulär.

5.2 REFLEKTION KRING METOD

När man som forskare utför en kvalitativ intervju blir man begränsad till att bara inhämta information från en viss plats vid ett visst tillfälle (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2011). På samma sätt ger intervjuer en begränsad bild av det fenomen som undersöks då intervjuerna inom kvalitativ metod ofta är få och således endast ger ett fåtal intervjuades bild av vad som undersöks (ibid.), vilket kan ses som en svaghet. Undersökningen byggde på sex intervjuer, vilket gav en begränsad bild av adoptivföräldrars upplevelse av att vara under utredning för adoption hos socialtjänsten. Hade tid och utrymme funnits hade vi kunnat göra vår undersökning mer omfattande och använda oss av kompletterande metoder. Aspers (2011) menar att det är en begränsning i den kvalitativa intervjun om intervjuarna inte har erfarenhet av att samspela med varandra. I våra första intervjusituationer blev det tydligt att vi var oerfarna i förhållande till den situation vi befann oss i, men ju fler intervjuer vi gjorde desto mer samspelade blev vi.

Trots dessa brister inom den kvalitativa metoden fann vi att dess förtjänster vägde över då vi i vår undersökning ville fokusera på intervjupersonernas personliga upplevelser, vilket möjliggörs i semistrukturerad intervju (May 2001). Kvalitativ metod är ofta ostrukturerad då man som forskare strävar efter att förstå världen på samma sätt som intervjupersonerna (Bryman 2011) och den semistrukturerade intervjun öppnar på ett naturligt sätt upp för uppföljningsfrågor och möjliggör den närhet som är önskvärd inom kvalitativ metod (ibid.). Vi menar att genom denna närhet har vi kunnat förstå intervjupersonernas upplevelse av att genomgå utredning hos socialtjänsten för adoption på ett bra sätt.

Inom den kvantitativa forskningen är begreppen reliabilitet och validitet centrala men huruvida de är relevanta för kvalitativ forskning finns det olika åsikter om eftersom begreppen syftar till mätningar, vilket inte är väsentligt inom den kvalitativa metoden (Bryman 2011). Vi är medvetna om att vår studie grundas på sex intervjupersoners upplevelser och att vårt resultat därmed inte är en absolut sanning, dock är det inte heller syftet med den kvalitativa metoden, utan snarare att visa på att det finns olika uppfattningar om den sociala verkligheten (ibid.). Vad som dock är av stor vikt inom den kvalitativa forskningen är att den undersökning

som genomförs är tillförlitlig (ibid.). I vårt fall har tillförlitligheten stärkts genom att vi har dragit fördel av att vi är två personer som genomfört undersökningen. Fördelen med detta har varit att vi genom hela uppsatsprocessen har utfört i stort sätt alla dess moment tillsammans. Detta gör att tillförlitligheten stärks, då vi på detta sätt kan undvika att, i så stor utsträckning som möjligt, blanda in subjektiva värderingar och hela tiden kan hjälpas åt att stanna kvar på rätt spår och hålla oss kvar vid det syfte vi har med undersökningen. Vi menar också att det faktum att vi i denna kandidatuppsats har redogjort för alla de steg vi har gjort under processen bidrar till studiens tillförlitlighet. Vi har redovisat vårt tillvägagångssätt på sätt att vi öppet presenterar de val vi har gjort i förhållande till urval och avgränsningar, samt klargjort de hinder som har uppkommit längs arbetets gång och hur vi har hanterat dessa. Ovanstående resonemang menar vi bidrar till studiens tillförlitlighet.

5.3 URVAL

Eriksson-Zetterquist & Ahrne (2011) menar att val av intervjupersoner bör grunda sig på den forskningsfråga som ska undersökas. Då vi ville bygga vår undersökning på adoptivföräldrars upplevelse av att vara under utredning hos socialtjänsten för adoption, var det självklart att våra intervjupersoner skulle vara adoptivföräldrar. Även inom den valda kategorin bör ett urval ske (ibid.). Inför vårt urval reflekterade vi kring vilka kriterier som vi skulle utgå från i vårt urval. Ett kriterium var att våra intervjupersoner inte skulle vara aktuella för utredning hos socialtjänsten vid tidpunkten för intervjun, likaså valde vi att endast intervjua personer som hade fått ett medgivande för adoption efter avslutad utredning. Detta urval grundade sig på att vi ville att de adoptivföräldrar vi intervjuade skulle ha en viss distans till utredningsprocessen så att intervjun inte skulle vara för påfrestande för dem. Samtidigt ville vi inte att denna distans skulle vara för stor, då risken fanns att intervjupersonerna inte skulle minnas upplevelserna av medgivandeutredningen så väl. Vi menar vidare att det är oetiskt att intervjua personer som har fått ett avslag på deras ansökan om adoption.

Inför vår rekrytering av intervjupersoner var vår målsättning att intervjupersonerna skulle ha genomgått medgivandeutredningen för max fem år sedan. Anledningen till denna femårsgräns var att vi ville att intervjupersonernas minne kring deras upplevelser av medgivandeutredningen inte skulle ha bleknat. För att få kontakt med personer som genomgått en medgivandeutredning började vi med att söka efter personer i vårt kontaktnät, som i sin tur kunde hjälpa oss att få kontakt med adoptivföräldrar i deras omgivning. Personerna i vår omgivning delgav oss intervjupersonernas namn, telefonnummer och mailadress, efter samtyckte från intervjupersonerna. För att förtydliga så känner vi inte de

personer som vi har intervjuat, utan det är endast personerna i vårt kontaktnät som har en relation till intervjupersonerna. Utöver att vi kontaktade personer i vår omgivning valde vi att dessutom att skicka ut en förfrågan om hjälp att hitta intervjupersoner till olika organisationer som arbetar med adoption. I slutändan intervjuade vi en person, vilken vi kommit i kontakt med via en familjerätt, och de resterande fem intervjupersonerna kom vi i kontakt med genom personer i vår närhet.

Våra sex intervjupersoner har genomgått en medgivandeutredning för 2-11 år sedan, vilket innebär att vår idé om att utredningen skulle ha varit gjord för max fem år sedan inte höll. Eftersom vår kandidatuppsats är tidsbegränsad ville vi samla in vår empiri fortast möjligt och när dessa sex intervjupersoner hade visat sitt intresse för att medverka i vår studie, reflekterade vi huruvida det var hållbart att intervjua de här personerna trots att en del av dem genomförde utredningen för en längre period än fem år sedan. Vårt beslut att intervjua dessa personer grundar sig bland annat på att barnet inte ankommer till familjen förrän en tid efter medgivandet har utfärdats. Vidare har man som adoptivförälder uppföljningssamtal med socialtjänsten i varierande antal år, beroende på givarlandets regelverk, efter att barnet har ankommit vilket innebär att processen att adoptera är aktuell för adoptivföräldrarna under lång period. Detta innebär att föräldrarna inte lämnar kontakten med socialtjänsten då medgivandet är utfärdat. Vidare menar vi att upplevelsen av att bli förälder är en central och stor händelse i livet, vilket innebär att det är mest troligt att adoptivföräldrar har starka minnesbilder kring upplevelsen. På grund av ovanstående resonemang, menar vi att det är rimligt att använda oss av empiri från dessa intervjupersoner. När vi hade fått kontakt med sex personer som var villiga att ställa upp på intervju övervägde vi över huruvida sex intervjuer skulle generera tillräckligt med empiri. Vi bestämde oss för att testa och i efterhand utvärdera om dessa sex intervjuer innebar tillräckligt med material. Tanken om att eventuellt behöva utföra ytterligare intervjuer i det fall då intervjuernas innehåll skulle innebära för lite empiri har dock funnits med genom uppsatsprocessen. Efter att vi hade genomfört intervjuerna insåg vi att materialet vi samlat in var omfattande och att behovet av att genomföra fler intervjuer inte fanns.

I Sverige får homosexuella par och heterosexuella par adoptera såvida de är registrerade partner eller gifta, dessutom får ensamstående personer adoptera (MIA 2012). Vi har valt att göra ett urval som innefattar endast heterosexuella adoptivföräldrar eftersom inga givarländer godkänner homosexuella adoptioner (MIAc 2014) och det är lättare för heterosexuella makar än för ensamstående att adoptera då relativt få länder, i jämförelse, accepterar ensamstående

som adoptivföräldrar (Adoptionscentrum 2013). Detta underlättade därmed för oss i vår rekrytering av intervjupersoner.

Som avslutning på detta avsnitt gör vi en kort gruppresentation av de intervjupersoner som medverkat i vår studie. Det är en relativt homogen grupp som medverkat där i stort sett alla tillhör medel- eller övre medelklassen, bor i villa och lever i ett heterosexuellt förhållande. Fyra personer är föräldrar till två barn och två personer är föräldrar till ett barn. Utifrån en generell uppskattning så befinner sig alla intervjupersonerna i åldersspannet cirka 40-50 år. Majoriteten av de personer vi har intervjuat har framfört att de flesta av de utredningsmöten de haft har varit i deras hem.

5.4 AVGRÄNSNINGAR

Att adoptera är en lång process som innefattar flertalet steg från det att blivande adoptivföräldrar ansöker om medgivande till dess att de har fått ett barn. Idag är internationella adoptioner den vanligaste adoptionsformen (Sverne Arvill & Svensson 2008) och med denna bakgrund har vi gjort ett medvetet val att grunda undersökningen på endast adoptivföräldrar som har adopterat internationellt. Vidare i denna kandidatuppsats kommer vi att använda uttrycken ”internationell adoption” och ”adoption” synonymt med varandra. Under adoptionsförfarandet är många aktörer inblandade; barn som ska adopteras, barnhem, biologiska föräldrar, de blivande adoptivföräldrarna, myndigheter i såväl Sverige som barnets hemland och diverse auktoriserade adoptionsorganisationer i båda länderna (Socialstyrelsen 2008). Till följd av adoptionsförfarandets många aktörer och steg har vi i vår uppsats valt att avgränsa oss till att undersöka en viss del i processen. Detta på grund av uppsatsens begränsade omfattning och vår tidsbrist. Med detta sagt har vi gjort vår avgränsning till att endast innefatta den utredning som utförs av socialtjänsten, där Socialnämnden tar det slutliga beslutet om medgivande för adoption. Vi har valt att studera medgivandeutredningen ur föräldrarnas perspektiv eftersom vårt intresse ligger i att undersöka upplevelsen av att vara utredd för adoption hos socialtjänsten.

Det Socialnämnden ansvarar för vid adoption består av att förbereda föräldrar för deras uppgift som adoptivföräldrar, vilket görs genom en omfattande utredning och en obligatorisk föräldrautbildning (Socialstyrelsen 2008). Varken adoptivföräldrarnas kontakt med de auktoriserade adoptionsorganisationerna, kontakt med myndigheter/organisationer i barnets hemland eller den utredning som görs i givarlandet kommer att belysas i vår uppsats. Vi är medvetna om att denna avgränsning kan leda till att vi får en något begränsad och/eller

ofullständig bild av adoptivföräldrarnas totala upplevelse av adoptionsförfarandet. Samtidigt är det dock adoptivföräldrarnas upplevelse av att vara under utredning för adoption hos socialtjänsten som är vårt intresse och därmed är detta fokus för denna kandidatuppsats.

Vi har även reflekterat kring det faktum att medgivandeutredningen ständigt förändras. Då våra intervjupersoner har genomgått utredningen vid olika tidpunkter innebär detta att den medgivandeutredningen de genomgick, eventuellt inte utfördes på samma sätt som idag. Vidare har intervjupersonerna gjort utredningen i olika kommuner och med olika socialsekreterare och detta menar Socialstyrelsen (2008) också kan innebära skillnader i utredningarnas förfarande. Därmed är vi medvetna om kan detta påverka intervjupersonernas upplevelser av utredningen men detta till trots menar vi att det finns flertalet andra faktorer, så som bakgrund och personlighet, som kan påverka upplevelsen av att vara utredd för adoption hos socialtjänsten. Slutligen har alla intervjuade varit under utredning för att bli föräldrar och det är den individuella upplevelsen av detta vi vill undersöka. Då vi inte ämnar jämföra deras upplevelser ser vi inget hinder med att utredningarna inte genomförts på exakt samma sätt eller under samma år.

5.5 GENOMFÖRANDE

För att finna relevant litteratur till vår studie har vi använt oss av olika tillvägagångssätt. Till att börja med valde vi att ta hjälp av Myndigheten för Internationella Adoptioners hemsida, då det på denna sida finns publicerat förslag på en mängd forskning om adoption. Utöver detta var vi flitiga besökare på diverse bibliotek och använde oss dessutom av sökmotorerna; LUBsearch och Libris. På dessa söksidor sökte vi på ord som; *adoption investigation*, *adoptive parents*, *adoption*, *front stage*, *back stage*, *emotion social investigation*, *child protection investigation*, *social investigation*, *medgivandeutredning*, *adoptivföräldrar*, *att vara utredd och barnets bästa*. Efterhand som vi har funnit artiklar och avhandlingar av relevans, har vi sökt vidare med hjälp av nyckelord från dessa.

Innan vi genomförde våra intervjuer valde vi att besöka en familjerätt och samtala med två socialsekreterare som arbetar med att utreda blivande adoptivföräldrar. Detta valde vi att göra med anledning av att vi ville skapa oss en förståelse av hur en utredning kan gå till samt få en helhetsbild av adoptionsprocessen. Denna samtalsintervju bidrog också till att vi fick en bekräftelse på att vi hade en korrekt uppfattning av hur en adoption går till. Vidare menar vi att detta studiebesök gav oss en bra grund att stå på inför våra intervjuer, då vi fick bra ingångar till våra intervjufrågor samt en bättre kunskap om vad våra intervjupersoner har

genomgått. För att förbereda oss på bästa sätt inför våra intervjuer valde vi att genomföra en pilotintervju med en person i vår omgivning som har genomgått en medgivandeutredning. Vi ansåg att det var bra att testa intervjufrågorna innan vi använde dem i vår studie, detta för att pröva dess lämplighet och för att kunna komplettera eller revidera dem vid behov. Resultatet av denna pilotintervju blev att vi utökade intervjuguiden och omformulerade ett antal frågor. Det var också ett bra tillfälle för oss att öva vårt samspel samt få en uppfattning om hur lång tid intervjuerna skulle komma att ta.

Vid vår första kontakt med våra intervjupersoner så berättade vi kort om vår studie och efter visat intresse erbjöd vi dem ett informationsbrev. Efter ett samtycke av deltagarna bokade vi in tid för intervju. Eriksson-Zetterquist & Ahrne (2013) menar att platsen för intervjun kan påverka förhållandet mellan intervjuaren och intervjupersonen. Vi valde därför att anpassa oss efter intervjupersonerna och lät dem välja plats för intervjun. Fem intervjuer genomfördes i personens hem och en intervju genomfördes på personens arbete. Inför intervjuerna hade vi meddelat samtliga intervjupersoner om att vi var två personer som skulle genomföra intervjun. Vi har reflekterat kring att vi var två stycken som genomförde intervjun och vad detta kunde ha för betydelse. Vi menar att det faktum att vi är två intervjuare hade kunnat ses som en maktobalans mellan oss och den vi intervjuar, men då vårt mål var att efterlikna intervjun vid ett samtal mellan oss tre menar vi att det fungerar. Dessutom hade intervjusituationen varit mer känslig om intervjupersonerna hade fått ett avslag på sin ansökan om adoption. Våra intervjupersoner har alla fått ett medgivande och är idag föräldrar.

Under vår arbetsprocess med kandidatuppsatsen har vår strävan varit att utföra alla moment tillsammans och detta har vi i stora drag lyckats med. Vi har författat textmassan gemensamt och texten är ett resultat av diskussioner oss emellan. Vi har emellanåt haft olika idéer och synvinklar, men det som är nedskrivet är unisont författat och i slutändan består uppsatsen av enade åsikter. Vi valde dock att dela upp vissa delar av arbetet, så som transkriberingsprocessen. Vi transkriberade hälften av intervjuerna var och sedan lyssnade den andra personen igenom materialet för att försäkra oss om att vår nedskrivna empiri var korrekt. Vidare har vi valt en ansvarsfördelning där en person aktivt har skrivit ner texten i vårt dokument samtidigt som den andra har ansvarat för den litteratur vi använt oss av, på så sätt att den frekvent skulle användas i uppsatsen. Vem som har haft ansvaret för vad har varierat från dag till dag.

5.6 BEARBETNING AV MATERIAL

Asper (2007) framför vikten av att insamlad data ska finnas i textform, detta för att kunna koda och analysera materialet. Efter utförda intervjuer blev vårt första steg mot analysen att transkribera dessa för att processa materialet och få en överskådlig bild av det. Vi fann det fördelaktigt att transkribera intervjuerna, då det blev ett sätt för oss att sätta oss in i, och förstå, intervjuernas innehåll. För att strukturera upp empirin valde vi att göra en första kodning av materialet med hjälp av kategorier och begrepp från vår intervjuguide. Jönson (2010) menar att samband och mönster blir synliga med hjälp av kodning och det är ett effektivt sätt att sortera materialet. Vår första kodning bestod av kategorierna; *relationen till socialsekreteraren, förberedelser inför utredningen, förväntningar, upplevelsen av utredningens många områden, platsens betydelse, känsla av orättvisa och omgivningen*. Hur gjorde vi då för att placera in vår data i rätt kategori? Vi valde att skapa ett nytt dokument där vi sedan klistrade in de relevanta delarna från intervjuerna under rätt kategori. Därefter färgkodade vi varje intervju för att underlätta för oss själva att se sambanden i intervjuerna. Som ett sista steg i vår kodning tog vi fram relevanta begrepp från våra utvalda teorier och placerade in vårt material i dessa. Rent konkret skapade vi ett nytt dokument där vi tog fram de fyra rubrikerna som vi använt oss av i analysen. Under dessa rubriker placerade vi in dels relevanta teoribegrepp och dels relevant empiri. Detta gjorde att vi fick en struktur och en överskådlig bild av hur vår analys skulle komma att se ut och vad den skulle innehålla.

Bryman (2011) menar att det är viktigt att skrivna citat i en text inte förlöjligar den person som framfört citatet och att det därför kan vara av vikt att lägga till eller ta bort en del småord så länge innebörden i citatet förblir detsamma. Vid de tillfällen då vi valt att använda oss av citat i analysen har vi, i vissa fall, gjort mindre korrigeringar just för att de enklare ska kunna förstås av läsaren. Då vi valt att ta bort mer än enstaka ord av citatet så har vi markerat detta på följande sätt; [---]. Citatens innebörd är dock oförändrad.

5.7 ETISKA ÖVERVÄGANDEN

Då vi valde att intervjua människor angående deras personliga upplevelser av att vara under utredning för adoption hos socialtjänsten, så har det varit av stor vikt att resonera etiskt kring vad våra intervjuer eventuellt kan medföra för intervjupersonerna. May (2001) menar att de etiska frågorna är centrala i forskningsprocessen, eftersom det är av största vikt att kunna bevara integriteten, ärligheten och legitimiteten i forskningsstudien. Vetenskapsrådet (2002) har tagit fram fyra forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning, vilka alla ingår i det som kallas individskyddskravet. Detta krav syftar till att

skydda individer i samhället från att ta skada av forskningen som sker; varken fysiskt eller psykiskt och minimera risken för otillbörlig insyn i deras levnadsförhållanden (ibid.). Individskyddskravet innefattar informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (Vetenskapsrådet 2002).

Vid vår första kontakt med våra intervjupersoner valde vi att kort redogöra för vårt syfte med studien och på vilket sätt vi behövde intervjupersonernas medverkan. När intervjupersonen framförde sitt intresse skickade vi ett informationsbrev via mail, då vi ansåg att det var svårt att få med all information över telefon. Genom vårt informationsbrev förhöll vi oss till informationskravet i den mån att intervjupersonerna fick information om undersökningens syfte, dess utformning och meddelades att deltagandet var frivilligt och att de när som helst kunde avbryta sin medverkan. Samtyckeskravet innebär att de som deltar i studien själva väljer om de vill vara med i undersökningen, samt i vilken utsträckning (Vetenskapsrådet 2002). Samtycke från våra intervjupersoner valde vi att inhämta efter att intervjupersonerna på egen hand fått läsa igenom vårt informationsbrev. Vidare gjorde vi också ett aktivt val att endast inhämta samtycke från de personer som fått ett medgivande i adoptionsutredningen och inte fått ett avslag på deras ansökan om adoption. Detta val grundades på att undersökningen blir känsligare för dem som inte har fått ett medgivande om adoption. Efter vårt inhämtade samtycke valde vi omgående att inte använda oss av våra intervjupersoners riktiga namn, vilket våra intervjupersoner också har blivit informerade om. Genom att vi aidentifierade intervjupersonerna så pass tidigt i processen, samt att vi behandlade personuppgifter och den insamlade empirin på ett sätt så att ingen obehörig kunde få tillgång till detta, har vi använt oss av konfidentialitetskravet. Vi är dock medvetna om att vi inte fullt ut har kunnat anonymisera intervjupersonerna gentemot de som har rekommenderat dem till vår studie och detta är även våra intervjupersoner medvetna om, då vi förtydligade detta i vårt informationsbrev. Vi har endast använt vår insamlade empiri till undersökningens syfte och efter avslutad kurs raderas all data, vilket uppfyller nyttjandekravet (Vetenskapsrådet 2002).

Från början hade vi en tanke om att genusaspekten skulle vara en central del intervjuerna, och därmed i analysen. I efterhand har vi dock sett att genus inte var av vikt för de personer vi intervjuat och vi har därför valt att benämna våra intervjupersoner som intervjuperson; ett, två, tre, fyra, fem och sex. Detta på grund av att vi anser att det inte finns någon relevans för vår analys och studiens syfte att redogöra för deras namn och kön. Likaså har vi inte lagt någon vikt vid genus i analysen.

6. TEORI

Under följande avsnitt presenteras kort de två teorier som ligger till grund för vår analys. Dessa teorier är Erving Goffmans (2009) dramaturgiska teori samt Albert O. Hirschmans (2008) teori om sorti eller protest.

6.1 GOFFMANS DRAMATURGISKA TEORI

I sin bok *Jaget och Maskerna – en studie i vardagslivets dramatik* (2009)¹ redogör Erving Goffman för den samhällssyn han har, vilken återges som ”det dramaturgiska perspektivet”. Goffmans (ibid.) teori tillhör den teoretiska traditionen symbolisk interaktionism och hans teori belyser det sociala livet och strukturen på dess sammanträffande utifrån ett sociologiskt perspektiv. Fokus i hans teori är en beskrivning av hur individer framställer sig, och är, i situationer då de interagerar med andra människor. Goffman (2009) använder sig av teatermetaforer för att på ett begripligt sätt förklara en aspekt av hur människors sätt att samspela med varandra kan förstås.

Goffman (2009) inleder sin teori med att beskriva den del av den mänskliga aktiviteten han kallar för *framträdande*, detta framträdande innefattar den period då en person uppvisar en särskild handling framför en viss grupp av observatörer. Ett framträdande innehåller flera olika delar, vilka alla har varierande påverkan för hur interaktionen blir. I ett framträdande är publiken av stor betydelse och det ligger i observatörernas natur att ha åsikter om det intryck den agerande förmedlar, utifrån de förväntningar som finns på framträdandet. Goffman (2009) menar att alla människor spelar olika roller och precis som vid ett teaterframförande är strävan hos de agerande att presentera sig själva på ett bra sätt. Genom *intrycksstyrning* kan de agerande anpassa sitt handlande och sin roll på ett sätt som gör att publikens intryck av dem blir vad de önskar. Vidare tas det faktum upp att framträdanden påverkas av de normer som finns i samhället och individer vill förmedla ett intryck av sig själva som överensstämmer med den *idealiserade bild* som finns i samhället. Goffman (2009) menar att det är av stor vikt att den agerande *tror på sin roll* och de intryck hen förmedlar. I förhållande till att tro på sin roll skriver Goffman (2009) om två extremfall. I den ena änden finner vi de individer som tvivlar på sin roll, så kallade cyniska aktörer, och i den andra änden finner vi de uppriktiga aktörerna som kategoriseras utifrån att de har en stark tro på sin roll. Vidare menar Goffman (2009) att människans olika roller är föränderliga på så sätt att du till slut kan bli ett med din

---

¹ Vi använder oss av *Jaget och maskerna*, vilken är den svenska utgåvan av Goffmans verk; *The Presentation of Self in Everyday Life* från 1959. Den upplaga av *Jaget och maskerna* som vi har använt oss av är från 2009 och därför kommer vi att referera till detta årtal.

roll om den spelas väl och likaså kan individen påverka sin roll i syfte att få publiken att uppfatta den agerande på ett visst sätt. Publiken kan missuppfatta den agerande om personen i fråga inte *upprätthåller sin expressiva kontroll*, det vill säga att den agerande i sitt framträdande oavsiktligt kan förmedla ett felaktigt intryck genom tillexempel felsägningar eller att ge uttryck av att vara nervös.

Goffman (2009) använder sig av begreppen *främre regionen* och *bakre regionen* och menar att varje region har bestämda regionsbeteende. Den främre regionen är den i vilket framträdandet äger rum och där individen interagerar, och samspelar, med publiken. Den bakre regionen betecknas även som den region där individen befinner sig ”bakom kulisserna”. Den bakre regionen är en avskild region dit ingen annan än de agerande har tillträde, vilket beror på att i denna region går den agerande ur den roll som presenterats i framträdandet. Regionbeteendet bakom kulisserna utmärks av en avslappnad stämning där individen tillåts att lägga ifrån sig sin mask och reflektera över framträdandets fördelar och nackdelar. Vidare försiggår även en planering för kommande framträdande i den bakre regionen. Goffman (2009) poängterar dock att en region såväl kan vara den främre och den bakre regionen och att detta beror på dess sammanhang. Slutligen är det nämnvärt att Goffman (2009) menar att ingen av de roller en individ spelar, oavsett region, är mer eller mindre sann utan alla är lika verkliga.

För att skapa en större förståelse för Erving Goffmans dramaturgiska teori presenteras Peter K. Mannings (2008) artikel *Goffman on Organizations*, i vilken det bland annat ges en beskrivning av Goffmans liv, verk och arv. Manning (2008) belyser det faktum att Goffmans teori har kommit att bli en av de mest inflytelserika teorier inom samhällsvetenskap och framhäver vidare att teorin dessutom är applicerbar inom flertalet olika områden. Många tillfällen i livet kan, enligt Goffman, betraktas som scenframträdanden men Manning (ibid.) påpekar dock även att Goffman inte nödvändigtvis ansåg att alla delar i livet behövde innefattas av hans teatermetaforer. Ytterligare en aspekt, vilken Manning (2008) illustrerar, är att framträdandet är bundet till den kontext det utförs i och ses inte som ett framträdande om det inte finns någon publik närvarande. Publikens åsikter är av stor vikt och den agerande önskar att uppfattas på ett korrekt sätt för att undvika att känna sig bortgjord. Slutligen poängterar Manning (2008) att enligt Goffmans syn på samhället är interaktion avgörande för alla verksamheters överlevnad.

6.2 HIRSCHMANS TEORI OM SORTI ELLER PROTEST

Albert O. Hirschman är författare till teorin *Sorti eller protest, en fråga om lojaliteter* (2008)², i vilken han visar på olika sätt som individer kan handla på inom den ekonomiska, politiska och civila sfären. Hirschman (2008) menar att människor i sitt dagliga handlande kan ställas inför situationer, bagatellartade såväl som livsavgörande, där de måste välja att antingen *lojalt acceptera*, att *säga ifrån och försöka påverka* eller *dra sig ur spelet* (Agevall & Olofsson 2008). Hirschmans (2008) begrepp sorti och protest har visat sig vara användbara inom flertalet olika kontexter, då dess innebörd går att applicera på många olika situationer.

Om det är bilens design vi är missnöjda med kommer vi att välja sorti, men om det är säkerhetsproblem med bilen kommer vi att välja protest (Hirschman 2008:15).

Med detta citat visar Hirschman (2008) tydligt på skillnaden mellan sorti och protest. Sorti innebär att du, vid missnöje, väljer att sluta köpa/nyttja ett företags produkter/tjänster eller lämnar den organisation du är missnöjd med och vid en protest väljer du att uttrycka ditt missnöje, och höja din röst, i hopp om en förändring.

Vid missnöje är sorti det vanligaste alternativet, på så sätt att individen helt enkelt byter ut den produkt eller tjänst som hen är missnöjd med mot en annan. Ogillar du till exempel din tandkräm, kan du enkelt byta ut denna utan att det medför dig några kostnader. Vidare är sorti en privat och tyst angelägenhet då det inte finns något behov av att berätta för allmänheten att du byter tandkräm, vilket gör att sorti är ett minimalistiskt sätt att framföra sitt missnöje (Agevall & Olofsson 2008). Hirschman (2008) menar att sorti är en kostnadsfri handling på så sätt att det inte kostar individen särskilt mycket tid, energi och pengar. När du som kund eller medlem i en organisation är missnöjd kan du också välja att protestera. Det är en valmöjlighet för att driva igenom en förbättring, alltså ett sätt att förändra snarare än att fly från missbelåtenheten. En protests utförande kan antingen vara en individuell eller kollektiv handling och kan framföras direkt till ledningen eller till ansvariga myndigheter. Protestalternativet är en rak motsats till sortin då den är direkt och rättfram och kräver att individen framför sitt missnöje och inte hemlighåller det. En individ väljer ofta att protestera då missnöjet är av allmänt intresse och då menar Hirschman (2008) att protesten inte uppfattas som kostsam. Det är vanligt förekommande att sorti och protest samverkar med varandra och växelvis avlöser varandra.

---

² Hirschmans teori om *Sorti eller protest* är en klassisk teori, vilken publicerades första gången år 1970. Den utgåva som vi har använt oss av är från 2008 och därför kommer vi att referera till detta årtal.

Det finns tillfällen då en individ varken kan göra sorti eller protest för att skydda sina intressen. Det är ofta i sammanhang där det förekommer en maktasymmetri och där individen befinner sig i ett underläge som varken sorti- eller protestalternativet är tillgängligt. Inom vård och omsorg finner vi många exempel på sådana situationer. Agevall & Olofsson (2008) lyfter i förordet till den nya svenska utgåvan av *Sorti eller protest* fram egna reflektioner kring en vidareutveckling av teorin och föreslår den nya dimensionen; *beroende*. Kapitelförfattarna (ibid.) menar att om en individ är beroende av den tjänst eller den vara som hen använder kan detta bli ett hinder för såväl sorti som protest. I de situationer där det föreligger en beroendesituation är individen ofta återhållsam med sin kritik, då hen är medveten om det beroende som föreligger samt att det finns en risk att relationen dem emellan försämras, vilket kan påverka individen negativt. En individ kan hamna i ett underläge på grund av en kunskapsmässig asymmetri, sociala relationer eller att fysiska åkommor hindrar personen i fråga. Vidare menar Hirschman (2008) att en individs möjligheter till att göra sorti eller protest hämmas i de fall då inga andra alternativ för tjänsten eller varan finns att tillgå inom en skäligen period.

6.3 TEORIERNAS RELEVANS

Med hjälp av de valda teorierna kan vi analysera adoptivföräldrarnas upplevelse av att vara under utredning. Både Goffmans (2009) och Hirschmans (2008) teorier är relevanta i förhållande till vår studie på sätt att de bidrar med intressanta infallsvinklar för att svara på våra frågeställningar. Goffmans (2009) dramaturgiska teori belyser framförallt på vilket sätt adoptivföräldrarna framställer sig i medgivandeutredningen och ger oss en tänkbar förståelse till varför våra intervjupersoner agerar på de sätt som dem gör i utredningen. Hirschmans (2008) teori kommer vi att använda för att åskådliggöra ett annat perspektiv av upplevelsen av att vara under utredning. Vi har valt att använda oss av Hirschmans (ibid.) begrepp sorti, protest och beroende för att analysera empirin i förhållande till den maktaspekt som finns närvarande vid en utredning.

7. EMPIRI OCH ANALYS

Nedan följer vår analys av den empiri vi har samlat in och denna analys görs huvudsakligen utifrån de ovan beskrivna teorierna och i mindre utsträckning med utgångspunkt i den tidigare forskning som vi har presenterat. Anledningen till att tidigare forskning inte tar särskilt stor plats i vår analys är på grund av att vi har funnit ringa forskning kring adoptivföräldrars upplevelser av att genomgå en medgivandeutredning. Vidare har vi valt att inte presentera

empirin och analysen var för sig, utan kommer nedan att varva vårt resultat av intervjuerna med analysen.

7.1 KOMMER VI ATT BLI GODKÄNDA?

För att bli adoptivförälder krävs en annorlunda förberedelse av föräldraskapet än vid ett biologiskt föräldraskap och beslutet huruvida du kommer att bli förälder eller inte fattas av andra människor (von Greiff 2004). En del adoptivföräldrar menar att kraven som ställs på dem i deras föräldraroll är väldigt höga och många upplever det som att de behöver uppfylla någon slags perfektion (ibid.). Utifrån vår studie kan det utläsas att det fanns en generell oro i början av utredningsförfarandet gällande huruvida de personer som vi har intervjuat skulle komma att bli godkända som adoptivföräldrar eller inte. Våra intervjupersoner framförde att det hade förekommit mycket spekulationer angående alla frågor som ställdes under utredningen, samt vad socialsekreterarna förväntade sig för svar på dessa.

[---] Vad vill dem att man svarar? Är det bra eller dåligt att man svarar si eller så?

Och det vet man inte... och det vet vi fortfarande inte (Intervjuperson tre).

En möjlig tolkning av denna oro och osäkerhet inför att bli utredd som förälder är utifrån Goffmans (2009) begrepp *tron på rollen*. Att tro på sin roll handlar om att en individ själv kan tro olika mycket på de intryck av trovärdighet som hen förmedlar (ibid.). Goffman (ibid.) namnger vidare de som tvivlar på sin roll för *cyniska aktörer* och de som tror på sin roll för *uppriktiga aktörer*. Då du befinner dig i en adoptionsutredning och osäkerheten, som ovan beskrivits, infinner sig kan ett rimligt antagande vara att individen som utreds tvivlar på den roll som hen förväntas framföra och därmed faller inom ramen för att vara en cynisk aktör. Ett exempel från en av intervjupersonerna handlar om en oro om hur hens uppväxt, där det förekom att föräldrarna smiskade barnen, skulle kunna påverka beslutet om ett medgivande.

[---] Jag var lite rädd att man kanske har sagt fel på grund av min uppväxt i x-land, eller ja, att jag var ett monster som skulle slå barn, man var lite – hur öppen ska man vara med dem? [---] (Intervjuperson ett).

Den oro som beskrivs i våra intervjuer skulle kunna förklaras utifrån att de som är under utredning är medvetna om att det ställs höga krav på adoptivföräldrar, vilket därmed leder till att de upplever det som att de inte tillåts att vara uppriktiga under medgivandeutredningen, vilket Goffman (2009) menar tyder på karaktärsdrag kopplade till den cyniska aktören. I utredningsprocessen, framförallt inledningsvis, handlade det för en del av våra intervjupersoner om en rädsla för att svara fel på frågorna och därmed inte bli godkända som

föräldrar. Vidare, kopplat till föregående citat, handlade det inte enbart om en oro över att få ett avslag, utan en distinkt allmän åsikt hos respondenterna har varit att området bakgrund har tagit mycket tid och plats i utredningsförfarandet. Ett annat scenario, vilket en av våra intervjupersoner beskriver, visar tydligt att det under ett adoptionsförfarande är lätt att tappa tron på sig själv och därmed även på sin roll. Den här personen framförde att hen hamnade i en depression under utredningen för det andra adoptivbarnet i familjen. Intervjupersonen tydliggjorde att depressionen inte egentligen var kopplad till själva processen att adoptera men hen framhäver ändå att "[---] jag menar att det är ju en anledning om någon att bli låg om man går och väntar på ett barn" (Intervjuperson två). Intervjupersonen uttryckte att hen kände sig nervös över den utredande socialsekreterarens mottagande av denna information och om detta, på något sätt, skulle komma att påverka beslutet om medgivande. Vidare avslutade denna intervjuperson, gällande hens depression, med "och då får man inte ens bli det [---]" (Intervjuperson två) vilket kan kopplas till att de som är under utredning för adoption hos socialtjänsten är medvetna om de höga kraven som ställs på dem. Detta kan leda till att det är svårt att tro på sin roll genom hela utredningen och att man som utredd, i alla fall stundtals, blir en cynisk aktör för då de flesta har något som gör att de blir osäkra.

En av våra respondenter skilde sig avsevärt från övriga personer som vi intervjuade, på grund av att den här personen förmedlade ett starkt intryck av hen verkligen trodde på sin roll som blivande adoptivförälder. Utifrån det synsätt Goffman (2009) har, skulle denna person kunna ses som en uppriktig aktör som aldrig tvivlade på sin roll och aldrig heller tvivlade på att hens framträdande skulle uppfattas på ett annat sätt än äkta.

[---] Jag skulle bli förvånad om jag inte hade blivit godkänd (Intervjuperson fyra).

Till detta hör det faktum att intervjupersonen i fråga sedan tidigare är biologisk förälder och därför är det rimligt att anta att det är enklare att bli utredd i sin föräldraroll, och att tro på sin roll som förälder, då man redan är förälder till ett barn. Vidare kan övriga intervjupersoners oro över huruvida de skulle bli godkända eller inte, även förstås utifrån det faktum att de utöver att utredas för adoption dessutom skulle bli föräldrar för första gången. Utifrån Goffmans (2009) perspektiv skulle en tänkbar tolkning kunna vara att det är enklare att ikläda sig en roll och tro på denna om du sedan tidigare har erfarenhet rollen, snarare än om du ska anta en roll vilken du inte känner till.

Även om många intervjupersoner, utifrån de begrepp Goffman (2009) använder sig av, i viss mån och under några delar av utredningen befinner sig inom ramen för att vara en cynisk

aktör hade de allra flesta, i grund och botten, en bild av att vara passande som adoptivföräldrar.

[---] Vi anser ju att vi är vanliga sunda människor, och så, och varför skulle dem göra ett avslag på oss? [---] (Intervjuperson sex).

Vi är normala människor – hur fel kan man svara? [---] (Intervjuperson tre).

[---] Mitt intryck är; är du hel och ren så kommer du att bli godkänd, och det tycker jag är ganska normalt att man ska bli. Alltså, det finns inga 'super dads eller mums' utan du är liksom en vanlig människa [---] (Intervjuperson fyra).

Trots att citaten ovan visar på att många intervjupersoner ser sig själva som bra människor, så har det ändå framkommit att en del av de intervjuade personerna tenderade att fundera en extra gång innan de svarade på utredarnas frågor och om de svarade rätt.” [---] Man gjorde aldrig ett spontant svar. Man fick alltid fundera lite ju [---]” (Intervjuperson sex). Goffman (2009) menar att det är viktigt att *upprätthålla den expressiva kontrollen*, det vill säga att man som agerande ska kunna förlita sig på att publikens intryck av hen blir det rätta. En individ, i sitt framträdande, kan dock råka förmedla ett felaktigt intryck av sig själv gentemot publiken. Publiken kan misstyda slumpmässiga gester eller händelser hos den agerande som bland annat kan ha att göra med att den agerande agerar på ett sätt som får publiken att uppfatta individen som exempelvis nervös eller besvärad (ibid.). Våra intervjupersoner har, som ovan beskrivit, en viss tilltro till sin egen föräldraförmåga men har även framfört att det funnits en nervositet hos dem under utredningen gällande medgivandet. Det kan tänkas att denna nervositet över medgivandet kan leda till att den som utreds funderar på vilka svar hen förväntas ge socialsekreteraren och att denna tveksamhet kan, av socialsekreterarna, uppfattas som en osäkerhet hos den utredde. Utifrån Goffman (2009) kan detta tolkas som att det blir svårt att upprätthålla den expressiva kontrollen och den agerande kan därmed hamna i en situation där hen förmedlar en felaktig bild av sig själv till publiken, alltså utredarna.

7.2 ATT VARA TAKTISK

Ett tydligt samband i våra intervjuer är att de allra flesta intervjupersoner under utredningens gång på något sätt har tänkt igenom den information de har valt att delge till socialsekreterarna. Goffman (2009) menar att varje individ som agerar i ett framträdande finner det viktigt att publiken uppfattar hen på ett korrekt och positivt sätt. Därför vill individen således styra och kontrollera de intryck som hen förmedlar i framträdandet och presentera sig själv på bästa möjliga sätt (ibid.).

[---] lite så tror jag nog man kände sig att man ville... inte skönmåla, men man tog ju kanske inte med det liksom... saker som varit jobbiga, alltså så med ens föräldrar och sånt (Intervjuperson två).

Ovanstående citat kan förstås utifrån Goffmans (2009) begrepp *intrycksstyrning*, då intervjupersonen har reflekterat över vilka intryck hen vill förmedla till socialsekreteraren för att framstå som en lämplig adoptivförälder. Vidare har ett antal respondenter uttalat att de inför hembesöket som gjordes under utredningen, ägnade en extra tanke åt att städa sina hem. En av respondenterna framförde en tanke om att hen, vid hembesöket, hade funderat över hur hemmet såg ut och hur det var anpassat för ett barn då socialsekreteraren hade gjort en rundvandring i huset för att bilda sig en uppfattning av deras hem. Genom att intervjupersonerna har valt hur de vill presentera sitt hem för publiken, och finner denna presentation viktig för framträdandet, kan även detta agerande förstås utifrån Goffmans (2009) intrycksstyrning. Det blir tydligt att de blivande adoptivföräldrarna, på ett taktiskt sätt, vill styra socialsekreterarnas intryck av deras hem åt att de bor i ett välskött hem.

[---] utan det är väl lite mer med det här, städa lite extra och puffa till kuddarna i soffan så och att bädda sängen. Det gjorde vi inte nu, nu stängde vi bara dörren (skratt) (Intervjuperson tre).

Tillfället då den agerande lämnar den bakre regionen och intar scenen för framträdandet innebär ett rollbyte för den agerande och vid denna tidpunkt kan intrycksstyrning med fördel studeras (Goffman 2009). Med utgångspunkt i Goffmans (ibid.) begreppsapparat, kan hemmet ses som den bakre regionen för adoptivföräldrarna men under adoptionsutredningens hembesök blir hemmet den plats där de utredda måste göra ett framträdande och därmed omvandlas deras bakre region till den främre regionen. I många av våra intervjuer blir det tydligt att de intryck som våra intervjupersoner har valt att förmedla vid hembesöket skiljer sig från hur de beskriver att hemmet vanligtvis är.

[---] för annars när man har tumlat någonting så tar man det och slänger det i soffan och sen kan det ju ligga där i två dagar innan man har parat ihop alla strumpor och vikit alla handdukar och så, men det skulle man ju... alltså den synen skulle man ju aldrig... inte bjuda in varken gäst eller myndighetsperson, utan då ska det vara ordning [---] (Intervjuperson tre).

Det utfaller sig här en tydlig skillnad mellan hemmet som den bakre regionen och hemmet som den främre regionen. Goffman (2009) menar vidare att den agerande gärna vill göra ett framträdande vilket överensstämmer med de normer och de ideal som finns i samhället. Det är

rimligt att utgå ifrån att de krav som ställs för ett medgivande vid adoption är förenade med de normer som finns i samhället.

[---] och det första som möter 'soc-tanten' ska ju inte vara dammråttor av fotbollsstolek [---]
(Intervjuperson tre).

[---] Sen är det klart att de gjorde hembesök, men nä, det är klart att man såg till att det var städat och inte att det var... att det såg ut som värsta kriget, ja men så är det ju (Intervjuperson fyra).

Genom flertalet uttalande under intervjuerna, skulle en möjlig tolkning kunna vara att adoptivföräldrarna vill framhäva en idealiserad bild av sitt hem; ett städat och välskött hem. De flesta av våra intervjupersoner poängterar dock att den idealiserade bilden av ett välvårdat hem inte endast gäller vid själva utredningen utan det är en generell tanke om att man, oavsett gäst, vill presentera ett ordningsamt hem.

Vidare har vi, i intervjuerna, kunnat urskilja andra sätt intervjupersonerna har velat styra de intryck som de förmedlar och på så sätt vara taktiska under utredningen. En av våra intervjupersoner visade på en medvetenhet om att tanken på att inte kunna få biologiska barn skulle ha lämnats och bearbetats, innan man ansågs vara redo för att adoptera. Den här intervjupersonen valde således att mörka för socialsekreterarna att hen och hens partner fortfarande försökte skaffa barn via assisterad befruktning under utredningsprocessen.

[---] för oss handlade det ju bara om att bli föräldrar så fort som möjligt liksom, och om det var ett adopterat eller biologiskt det har ingen som helst ... spelar ingen roll (Intervjuperson tre).

[---] dem frågorna kom ju så 'hur känner ni nu inför det här att ni inte blir biologiska föräldrar, är det, har ni kommit över det?' Ooh ja, sa vi, och så satt vi... jag vet vid något tillfälle när hon var här så var jag ju och sprejade sånt här hormonspray i näsan för vi höll på med ett försök och så ut igen och 'oh nej, det håller vi inte på med längre', men det var man tyvärr tvungen till [---] (Intervjuperson tre).

Utifrån Goffman (2009) kan dessa uttalanden tolkas på så sätt att denna person valde att styra socialsekreterarnas intryck av hen åt det håll som hen antog var det korrekta med hänsyn till utredningens pretention. Dessa utsagor kan även tydas med stöd i Hirschmans (2008) teori om sorti eller protest. Denna intervjuperson befann sig i en situation där hen dels inte kunde göra sorti eller protest i förhållande till utredningen, men inte heller i förhållande till de pågående IVF-försöken, assisterad befruktning. Anledningen till att möjligheten att göra sorti eller protest inte fanns var att hen då skulle kunna tänkas gå miste om ett eventuellt barn.

Komplexiteten i detta ligger i att utredarna förespråkar att tanken på att få biologiska barn ska

vara lämnad och därmed kan respondentens handlande att styra utredarens intryck mot att dessa försök är ett avslutat kapitel, förstås.

Vidare har vår insamlade empiri visat flera exempel på hur den agerande har tenderat att vara strategisk i utredningen och medvetet kontrollerat de intryck som hen vill ska förmedlas till publiken. Ett exempel från intervjuerna rör de referensbrev som ska lämnas vid en medgivandeutredning.

[---] och sen skulle det helst vara nån på vars en sida, så att man visar på att det finns en spännvidd i umgänget. Så man får vara lite taktiker, får man ju vara när man väljer de där personerna [---]
(Intervjuperson tre).

En annan av våra respondenter uttryckte att valet av referenspersoner skulle kunna ses som slags spel. Denna person menade på att de utredande socialsekreterarna antagligen aldrig har sett något negativt skrivet referensbrev.

Ja det är ju också lite... ja, vad ska man säga, lite spel. Man kan ju ta sina bästa vänner och bara be dem skriva ett... ja ni skriver något positivt om oss egentligen, att det sen inte stämmer det är en annan historia men (Intervjuperson sex).

Genom att välja rätt personer från sin omgivning kan den agerande intyga att det blir ett positivt intryck av hen som förmedlas.

Lindgren (2006) menar att idealbilden av hur en riktig familj ska vara förändras i takt med att normerna i samhället förändras och en adoptionsutrednings utformning anpassas efter detta. Dessutom påpekar Goffman (2009) att för att ett framträdande ska uppfattas som idealiskt utifrån de normer som råder, krävs det att den agerande under framträdandet avstår och/eller undanhåller det som inte överensstämmer med dessa. Efter att ha utfört alla intervjuer blev det påtagligt att en del intervjupersoner var taktiska i förhållande till den idealiserade bild som de antog att socialsekreterarna erhöll, gällande hur en bra familj ska vara. Med andra ord fanns funderingar hos intervjupersonerna huruvida de skulle undanhålla viss information om deras familj, vilken de misstänkte inte stämde överrens med den idealiserade bilden. Nedan följer två exempel på hur en intervjupersons tankar gått kring att vara taktiskt i utredningen.

[---] ska jag säga att pappa var långsur och hade svårt att säga... men du vet, då tänker man; tänker dem då att jag är så eller att jag ska vara så. Sådana saker tänkte man ju [---] (Intervjuperson två).

[---] när man läser vår utredning så är det ju att man har varit väldigt, jag har ju varit väldigt väldigt positiv. Så, mamma och pappa har varit fantastiska, men pappa hade sina... men det tog man ju inte upp precis (Intervjuperson två).

Intervjuperson fem framhöll vidare att hen och hens partner hade vuxit upp under olika familjeförhållanden, varav en av dem hade skilda föräldrar medan den andras föräldrar levde tillsammans. Denna intervjuperson uppmärksammade den idealiserade bild av en familj som hens socialsekreterare verkade ha, i förhållande till att hen ansåg att partnern med gifta föräldrar automatiskt hade haft en bättre barndom än partnern med skilda föräldrar. Slutligen kan tendenser ses i utredningsförfarandet, från såväl de utredda som utredare, att den präglas av det som Goffman (2009) benämner idealisering. Trots diverse taktiska drag och funderingar från de blivande adoptivföräldrarna vill vi poängtera att vi inte ämnar framställa de personer vi har intervjuat som att de har varit oärliga i utredningsprocessen. Syftet med detta avsnitt har istället varit att förmedla att det har funnits funderingar hos intervjupersonerna kring vad som förväntas av dem i utredningen. Slutligen har alla respondenter varit överens om att ärlighet är den taktik som fungerar bäst.

[---] hon vände och vred på allting, så man kan ju liksom inte luras liksom utan det var så (Intervjuperson fem).

7.3 HUR KAN MAN IFRÅGASÄTTA DET SOM INTE GÅR ATT IFRÅGASÄTTAS?

Då du ska adoptera måste du genomgå en grundlig utredning och en föräldrautbildning vilket är lagstadgat (Socialstyrelsen 2008). Lindgren (2006) låter oss förstå att begreppet barnets bästa är, och har sedan länge varit, ett krav för att en adoption ska kunna genomföras och det är samhällets ansvar att varje adoption genomförs på ett lagligt och etiskt sätt (Socialstyrelsen 2008). Vår empiri visar att för de flesta av våra intervjupersoner sågs adoptionsutredningen som att "[---] det var nog mer ett nödvändigt ont" (Intervjuperson tre). De flesta respondenter framförde att utredningen var en liten del i den stora processen, som helt enkelt bara skulle genomföras för att komma vidare mot det slutgiltiga målet; att bli föräldrar. Hirschman (2008) för ett resonemang om vad det finns för valmöjligheter att reagera i de situationer som en individ upplever felaktiga och huruvida det finns en möjlighet att göra sorti eller protest. Även om intervjupersonerna hade haft en åsikt om utredningens genomförande så är dess syfte, och principen om barnets bästa, så starkt förankrat i lagen att det inte går att ifrågasätta. Vidare kommer Hirschman (ibid.) fram till att i de fall där individen befinner sig i ett underläge, eller är maktlös, fungerar varken sorti eller protest för att hjälpa individen att uppnå sina mål.

[---] ja, alltså det är bara att ta tjuren vid hornen när man genomgår det här på något vis, så är det ju liksom. Och det är ju någonting man så så gärna vill och det är bara, det är bara att göra, det är bara att gå in i det spåret liksom [---] (Intervjuperson fem).

[---] Dessutom har jag inte kunnat göra något annorlunda, det här är ju regler som du har att följa, jag kan ju inte påverka den [---] (Intervjuperson fyra).

Ovanstående citat visar på att våra intervjupersoner är medvetna om att de måste utföra denna utredning, oavsett om de vill eller inte. För många av våra intervjupersoner fanns det inte längre några andra alternativ för att bli föräldrar och detta tillsammans med det faktum att medgivandeutredningen är lagstadgad, leder till att dessa individer befinner sig i en situation där de varken kan göra sorti eller protest. Detta knyter an till Hirschmans (2008) föreställning om att både sorti- och protestalternativet försvinner som valmöjlighet då inga andra alternativ finns tillgängliga inom rimlig tid.

[---] det är inte så att man kommer på att man är infertil vid 22 och har tio år på sig liksom, så är det ju inte (Intervjuperson tre).

[---] med det första barnet gick det ju fort men med yngsta barnet fick vi ju, ansökte ju vi om syskon 2006 och vi fick ju inte barnbesked förrän 5 år senare (Intervjuperson två).

För många av respondenterna har tiden varit en central aspekt, i den mån att adoptionsprocessen generellt tar lång tid samt att det finns en rekommenderad övre åldersgräns för att adoptera. Bland annat har detta visat sig genom att intervjuperson två framförde att hen känt en stress, framförallt vid barn nummer två, då hen och hens partner närmade sig den rekommenderade övre åldersgränsen. Vidare framhävde intervjuperson fem att de, som adoptivföräldrar, blev föräldrar betydligt senare i livet än många andra i deras omgivning. En utredningssituation är en ojämn situation på flera olika plan, bland annat i förhållande till det Hirschman (2008) benämner som kunskapsasymmetri. Detta innebär att en individ är beroende av någon som besitter mer kunskap än hen själv gällande det specifika området, vilket även medför en maktasymmetri (ibid.). En tolkning av detta är att de som blir utredda möter de professionella utredarna vars kunskap de inte kan ifrågasätta på grund av det maktunderläge de befinner sig i. Detta maktunderläge kan tänkas grunda sig i det som Hirschman (2008) förklarar som att det råder monopol på den tjänst som de är beroende av. Eftersom detta monopol föreligger gällande att utföra en medgivandeutredning, så har det inte funnits någon möjlighet för våra respondenter att göra sorti eller protest, då detta hade inneburit en stor personlig kostnad för dem. Denna kostnad hade, rimligtvis, för våra

intervjupersoner kunnat vara att tiden springer ifrån dem och de därmed tas ifrån möjligheten att bli föräldrar.

Tillslut är man 44, jaha, nä nu är det kört [---] (Intervjuperson tre).

Trots att det inte har funnits någon egentlig möjlighet att göra sorti eller protest för intervjupersonerna, eftersom att genomgå en medgivandeutredning är den enda vägen till adoption, så har tendenser till missnöje kunnat utskiljas i intervjuerna. Ett exempel berör en av respondenternas reaktion då hen i utredningen fick en fråga som handlade om hens första sexuella upplevelse.

[---] ja, jag tänkte att det var 'pointless', eller vad var det för fråga? Ja det var lite... ja, jag var chockad. Så jag var inte beredd på sådana frågor om min relation, privata med min fru, det tyckte jag var lite... (Intervjuperson ett).

Denna intervjuperson uttryckte en frustration och förstod än idag inte vad denna fråga hade för relevans för hens föräldraskap. Under utredningsförfarandet befann sig hen i en situation där hen inte hade någon annat alternativ än att medgörligt svara på socialsekreterarens fråga. Detta kan ses som att en person i denna position inte är i stånd att göra varken sorti eller protest då adoption för hen är ett livsavgörande beslut. Nu, många år efter medgivandet, uppgav intervjupersonen att hen hade velat ifrågasätta socialsekreterarens fråga, vilket kan ses som att hen i efterhand hade velat protestera då hen inte längre befann sig i ett maktunderläge gentemot socialsekreteraren. Vidare har intervjuperson två framfört ett annat exempel, vilket också kan tydas till att hen upplevt utredningen som påfrestande och att hen om möjligt hade velat uttrycka sitt missnöje. Denna fundering rörde utredningens omfattning och djup i den betydelse att intervjupersonen upplevde det jobbigt att dela med sig av vissa privata områden, till socialsekreteraren, så som hens ofrivilliga barnlöshet. Hen menade på att utredningen var som att ” [---] man får verkligen hänga ut hela sig [---] (Intervjuperson två)”. På liknade sätt, har en annan av respondenterna gjort ett uttalande vilket också kan kopplas till Hirschmans (2008) teori på så sätt att hen har varit medveten om att utredningen är ett måste och att hen därför inte har något annat alternativ än att fullfölja den.

Intervjuare: [---] när du tänker tillbaka på själva utredningsprocessen – det första du tänker på?

Intervjuperson sex: jobbigt! Det är det första ordet... [---] det har ändå varit en pärs eller vad man ska säga. Man ska gå igenom det [---].

Vidare menar Agevall och Olofsson (2008) att beroende är en faktor som påverkar möjligheten att göra sorti eller protest. Det faktum att du är beroende av någon, för att kunna tillgodose dig själv en viss tjänst eller vara, leder till att du väljer att vara återhållsam med din kritik gentemot denne. De personer som vi har intervjuat är beroende av utredarna och det medgivande som de behöver få för att adoptera. Hälften av våra respondenter har yttrat att de upplevde en frustration över att den socialsekreterare som har varit ansvarig för deras utredningar, var svår att komma i kontakt med då hen inte arbetade fulltid. Nedan följer två exempel på detta.

[---] sen vill man ju bara att det ska gå snabbt, men när man liksom tittar i backspeglarna då var vi ju jätteirriterade över det och bara 'åh, är hon sjuk idag och kommer hon inte' och ja nu drar detta ut på tiden. Man vill ju bara... man vill ju bara få det, man vill ju bara bli godkänd och få det klart liksom så
[---] (Intervjuperson fem).

Det som var problematiskt med henne var att hon jobbade bara typ 25 % så hon hade ju inte jättemycket tid att jobba med det här och därför blev det ju lite utdraget, hon var svår att få tag i och så
[---] (Intervjuperson tre).

Det är rimligt att anta, i många fall, att om du behöver få kontakt med en person och denne är svår att få tag på så hade kritik framförts till personen i fråga. På grund av den beroendeställning våra intervjupersoner befann sig i, skulle en möjlig förklaring till avsaknaden av kritik vara att de inte ville stöta sig, som Hirschman (2008) benämner det, med den ansvariga socialsekreteraren. Om kritiken hade framförts hade det kunnat innebära en försämrad relation och ytterligare en tidskrävande aspekt i utredningen. Så som nedanstående citat visar, är adoption en väldigt viktig händelse i en persons liv och därför varken vill eller kan de utredna göra sorti eller protest.

På något vis ligger ju vår framtid... ligger ju i hennes händer (Intervjuperson fem).

Under våra intervjuer ställdes frågan om intervjupersonerna upplevde det som orättvist att de behövde utredas för att bli föräldrar, då det inte förekommer någon utredning av biologiska föräldrar. Flera påpekade, då de fick frågan, att de stundtals upplevt orättvisa men alla var överens om att utredningens syfte var självklart och att det inte är något som ifrågasätts.

[---] man kan man liksom inte sticka under stolen med att man ändå liksom har legat och gråtit och varför, varför måste vi detta? Men när man ändå tittar på det så, det är bara så det finns inget annat alternativ [---] (Intervjuperson fem).

[---] men ja, man känner sig lite så, vad ska man säga – orättvist behandlad om man säger så. Men så förstår man ju även syftet i det, men ... (Intervjuperson sex).

[---] det är rätt så självklart om man ska ta hand om ett barn som redan har haft ett svårt liv i det liv det har levt så är det klart att man ska ha koll på den man lämnar över barnet till [---] (Intervjuperson tre).

Som ovan nämnt, menade alla respondenter att utredningen inte kunde ifrågasättas och likaså var alla överens om att utredningen, i slutändan, var värt besväret. Martinell Barfoed (2008) gör i sin avhandling en skillnad mellan att se adoption som en lösning eller som ett problem. Utifrån våra respondenters utsagor blir det tydligt att utredningen ses som något självklart och detta kan ses utifrån den beskrivning Martinell Barfoed (ibid.) gör av adoption som en lösning. Med detta menas bland annat att adoption, i media, framställs som ett sätt att ”rädda det utsatta barnet”. I och med tanken om att adoption delvis syftar till att hjälpa ett barn är det rimligt att anta att förståelsen för utredningen, som finns hos våra intervjupersoner, grundas på tanken om att barnet behöver komma till en bra familj, med goda förhållanden. Det faktum att möjligheten till att göra sorti eller protest saknades, verkar ha upplevts som påfrestande till viss del på grund av det beroende som föreligger till medgivandet för att bli föräldrar. Dock har alla intervjupersoner idag barn och när många av dem ser tillbaka på utredningsprocessen är bilden av den positiv och att det inte fanns någon möjlighet att visa sitt missnöje uppfattas idag inte som ett problem.

[---] men i efterhand brukar jag beskriva det som att hela den här utredningen är ju jävligt bra för att den är som att få gratis terapi (Intervjuperson fyra).

Oavsett intervjupersonernas inställning till utredningen i förhållande till den makt- och beroendenaspekt som föreligger samt upplevelser av orättvisa, visar Hirschmans (2008) teori på att det inte funnits något annat val för dem än att genomföra utredningen. Både sorti- och protestalternativet hade med största sannolikhet, hämmat deras väg till att bli adoptivföräldrar.

7.4 ATT DELA MED SIG AV SITT PRIVATLIV

Halldén (1981) menar att många adoptivföräldrar förknippar utredningsprocessen med osäkerhet och många gånger ses utredningen som ett sätt att bli kontrollerad. Vidare upplevs utredningsprocessen många gånger som närgången (von Greiff 2004). En möjlig hypotes är att den osäkerhet och oro som förekommer i samband med att vara utredd, kan kopplas till det faktum att du, i utredningen, ska dela med dig på ett väldigt ingående sätt av ditt privatliv. Utifrån våra intervjuer har det blivit uppenbart att platsen för utredningens förfarande har stor

betydelse i förhållande till individens upplevelse av utredningen och att öppna upp sitt privatliv för andra.

Jag tror det var positivt [att vara hemma] för det är min trygghetszon. Man känner ju sig lite speciell när man kommer där till socialkontoret... man sätter sig i väntrummet och man får ringa på en klocka för att bli inläpp och så får man sitta på de här tråkiga möblerna och jaa... 'nä men jag är egentligen rätt så ordentlig', 'jag är här av en helt annan anledning' så det är ju lite så. Lite skuldbelagd känner man sig när man kommer in i den miljön, faktiskt (Intervjuperson tre).

Goffmans (2009) begrepp; främre regionen och bakre regionen, kan med fördel användas i detta sammanhang. Under ett av utredningens förfarande, nämligen hembesöket, sker för de utredda ett framträdande i deras hemmiljö och de befinner sig därmed i den främre regionen trots att denna miljö vanligtvis tillhör deras bakre region. I stort sätt alla av våra intervjupersoner är eniga om att det kändes bättre att utredas i deras eget hem jämfört med på ett socialkontor.

Ja man kände sig tryggare här hemma, det gör man ju alltid (Intervjuperson sex).

[---] då fick vi sitta kring detta bordet och i vår miljö och så. Och jag tror att det är jättebra, det inger ju liksom... då är ju vi ändå på hemmaplan, med vårt liksom, än och sitta på nått kontor någonstans [---] (Intervjuperson fem).

Att intervjupersonerna känner sig mer bekväma under utredningen i deras hem, än på ett socialkontor, skulle kunna förklaras med utgångspunkt i att det framträdande som görs vid hembesöket, inte kan jämföras med ett framträdande som sker på socialtjänstens kontor. Eftersom intervjupersonernas bakre region tillfälligt blir den främre regionen vid hembesöket, kan det antas att de fortfarande upplever den bakre regionens trygghet vid den tidpunkt som utredningen sker i hemmet. Goffman (2009) menar att den bakre regionen är den plats där den agerande kan slappna av, vilket skulle kunna vara anledningen till att intervjupersonerna trivs bättre med att bli utredda i hemmet. Vidare skulle det vara möjligt att anta att den agerandes tro på sin roll också påverkas av huruvida den som uppträder är trygg på den plats som utredningen sker på. Så som Goffman (2009) ser det, är tron på rollen viktig för att publiken ska uppfatta den agerande på rätt sätt. För personer som önskar adoptera är det av stor vikt att uppfattas på ett gynnsamt sätt av socialsekreteraren och därför kan det tänkas vara befogat att intervjupersonerna upplever det enklare att tro på sin egen roll, och förmedla rätt bild av sig själv, när de befinner sig hemma. Sammantaget kan det ses som att det blir enklare att dela med sig av sitt privatliv i en miljö som upplevs trygg.

Vad som också har framkommit i vår empiri är vikten av att ha en bra relation till den eller de socialsekreterare som utför utredningen. Davies (2010) understryker att en utredning kan få de som utreds att känna sig sårbara till följd av den maktasymmetri som föreligger. Genom att relationen mellan socialsekreteraren och de utredda i stort sätt är problemfri, skulle det kunna tänkas att den sårbarhet Davies (2010) beskriver minskar.

Professional investigators can leave clients and parents feeling vulnerable,
fragile, frightened and utterly powerless (Davies 2010:203).³

Bland annat intervjuperson två beskriver hur hen har upplevt det som positivt att samma socialsekreterare följt hen och hens familj genom adoptionsprocessen men menade även på att det inte hade varit positivt att ha endast en socialsekreterare om relationen dem emellan fungerat dåligt. Likaså bekräftar många andra av våra respondenter att det varit fördelaktigt att ha god relation till den utredande socialsekreteraren.

[---] Men sen, ja, det blir vad det blir och vi tyckte att vi kom överens med henne [socialsekreteraren] och hon förstod oss och ja, det var ju inte så farligt, hon var ju ganska rar. Och då slappnar man ju av [---] (Intervjuperson tre).

Men det är ju inte så farligt som man tror, jag vet inte egentligen vad man förväntar sig så, men det handlar ju om vad man får för utredare. Vi har ju många vänner som har genomgått detta och vi har ju alla olika erfarenheter, så är det ju (Intervjuperson fem).

Med hjälp av Goffman (2009) skulle ovanstående scenario kunna ses som att den relation som byggs upp mellan publiken och de agerande, är av vikt för att den som framträder ska våga agera och tro på sin roll. Hur relationen ter sig mellan de som utreds och de som utreder har alltså betydelse för huruvida den agerande känner sig bekväm med att dela med sig av sitt privatliv. Den personlighet, de värderingar och de åsikter den utredande socialsekreteraren besitter, kan även tänkas få en betydande roll gällande hur de blivande adoptivföräldrarna upplever det att bli utredda. Detta ser vi ett exempel på ifrån vår empiri, där en intervjuperson framförde att hens och socialsekreterarens åsikter inte alltid stämde överens med varandra.

[---] jag har ju mina... eller har lite bestämda åsikter. Sen ska man även vara ärlig ju, man ska säga ju vad man tycker och tänker, det är det viktiga ju, att det inte överensstämmer med hennes synsätt sen, nä, då får det ju vara. Det viktiga är att hon ser att jag är en bra människa ändå (Intervjuperson sex).

---

³ Egen översättning av citat: ”Professionella utredare kan få klienter och föräldrar att känna sig sårbara, svaga, rädda och maktlösa”.

Med hänsyn till tron på rollen så kan det antas att du som utredd blir mer tvivelaktig, både på sig själv och på den roll som spelas, då publiken inte delar dina åsikter. Då det är publiken, i detta fall socialsekreteraren, som innehar makten över det beslut som ska fattas kan det upplevas som svårare att framföra de åsikter som egentligen speglar en själv. En annan dimension som eventuellt kan påverka i vilken grad den agerande upplever det som lätt eller svårt att dela med sig av sitt privatliv, och hur stark tro på sin roll den agerande har, är hur individens bakgrund och livshistoria har sett ut.

[---] nu har jag inte nått... jag har levt ett prickfritt liv liksom så jag har ingenting att dölja så då är det ju inget jobbigt (Intervjuperson tre).

En befogad teori är, med stöd i ovanstående citat, att det upplevs som enklare att öppna upp och berätta om sitt liv för en myndighetsperson om du har ett oproblematiskt förflutet. Det kan uppfattas som en större påfrestning att dela med sig av sitt privatliv om den som utreds har ett tungt lastat bagage med sig. Vidare kan det därmed ses som svårare att tro på den roll som anses den rätta att förmedla, då livet inte varit prickfritt.

Resultatet av vår studie visar en mer nyanserad bild av att vara under utredning för adoption, än den bild som sekundärt ges i Halldéns (1981) avhandling och den FoU-rapport som von Greiff (2004) har författat. De skillnader som går att utläsa mellan vår studie och de två ovan nämnda verken är framförallt att våra intervjupersoner inte i någon större grad har varit negativa gentemot myndigheters inblandning i deras föräldraskap. Missnöjdhet mot samhällets hjälpinsatser var dock en generell inställning hos de personer som har medverkat i Halldéns (1981) och von Greiffs (2004) studier. Det faktum att dessa studier är gjorda för över 30 år sedan, respektive 10 år sedan, kan vara en grund till att anta att myndigheter och organisationer som arbetar med adoptioner har utvecklats på ett positivt sätt. Avslutningsvis visar vårt sista citat på hur det kan upplevas att behöva dela med sig av sitt privatliv. Denna intervjuperson, tillsammans med många andra av våra respondenter, har uttryckt att utredningen är påfrestande då man får vända ut och in på sig själv men alla är rungande överens om att utredningen i slutändan är bra.

Ja men den, i helheten är det väl bra men det är väl inte så, egentligen inte så roligt, alltså för syftets skull är det jättebra men det är ju inte så roligt att bli utredd om man säger så (Intervjuperson sex).

8. SLUTDISKUSSION

Efter att vi har genomfört denna studie anser vi oss ha fått en inblick i hur det kan upplevas att vara under utredning för adoption hos socialtjänsten. Denna inblick har gett oss en förståelse för att medgivandeutredningen många gånger upplevs som en orolig och osäker period i individernas liv, eftersom medgivandet för adoption oftast är avgörande för huruvida de blir föräldrar eller ej. Kanske det viktigaste resultatet i vår undersökning, är dock att alla intervjupersoner anser utredningens syfte och genomförande värt mödan. Vidare har en intressant aspekt varit analysen kring intervjupersonernas sätt att framställa sig i utredningsförfarandet. Det har blivit tydligt att intervjupersonerna, medvetet eller omedvetet, har reflekterat över vad för bild av sig själva de vill föra fram i utredningen och på vilket sätt de har valt att framträda på. Dessutom blev det uppenbart att de olika områden som ingår i medgivandeutredningen ansågs mer eller mindre relevanta för de personer som vi har intervjuat. En generell uppfattning hos respondenterna har varit att utredningsområdet som berör deras bakgrund har ansetts vara i centrum och ibland upplevts gått utanför för deras bekvämlighetsgräns. Vid en del tillfällen har de utredda inte kunnat se relevansen i de frågor som ställts. De hembesök som har utförts, i alla intervjupersonernas utredningsprocesser, har visat sig vara den del i utredningen vilken respondenterna har erfart vara den mest naturliga och centrala. Detta har betonats genom de utsagor som har framhävt vikten av hemmets trygga miljö för den slutliga positiva upplevelsen av att vara under utredning för adoption hos socialtjänsten. Med hjälp av Goffmans (2009) många användbara begrepp analyserades intervjupersonernas utsagor och tillsammans med Hirschmans (2008) teori om sorti eller protest, så kom analysen att få ett intressant djup med flera olika infallsvinklar.

En adoptionsprocess är ett kostsamt förlopp både gällande tid och pengar (MIA 2014). Vi finner det intressant att våra intervjupersoner endast nämnt tidsaspekten i förhållande till den kostsamma processen, i den mån att många av respondenterna har beskrivit processen som tidskrävande. Denna synpunkt kan härledas till att intervjupersonerna vill bli föräldrar fortast möjligt och att åldern hos dem, i slutändan, kan bli ett hinder för adoption. Det faktum att ingen av våra intervjupersoner har nämnt pengar under våra intervjuer ser vi som nämnvärt. Själva medgivandeutredningen kostar inga pengar för individen men det tillkommer kostnader både innan och efter medgivandeutredningen som innefattar avgifter till adoptionsorganisationen, resa och uppehälle i barnets land samt kostnader för översättning av diverse dokument, så som läkarintyg (MIA 2014). Pengafrågans obefintlighet under intervjuerna blir intressant i relation till att de personer som har medverkat i vår studie

tillsammans bildar en relativt homogen grupp som har ungefär samma levnadsstandard. Det kan tänkas att resultatet av vår studie hade utvecklats annorlunda och att analysens synvinkel hade varit en annan, om personerna som vi intervjuade hade sett pengar som en central del av upplevelsen av att vara utredd. Utifall att respondenterna hade haft en annan bakgrund och livssituation är det rimligt att anta att kostnaderna för adoption inte bara hade handlat om tid, utan även om pengar. Vidare ser vi det som en spännande dimension att studera adoption utifrån ett klassperspektiv och undersöka närmre vilka personer det är som ansöker om att bli adoptivföräldrar och vilka som slutligen får ett medgivande. Utöver klassperspektivet, hade ett annat angreppssätt för framtida studier kunnat vara att ytterligare fördjupa sig i hur adoptivföräldrar förhåller sig till den rådande normativa bild av hur en familj ska vara som finns i samhället. I vår studie har detta ämne vidrörts med hjälp av Goffmans (2009) begrepp idealisering men om tid och utrymme hade funnits, så ser vi detta som givande att vidare studera.

Syftet med vår studie var att undersöka adoptivföräldrars upplevelse av att vara under utredning och detta har vi, som blivande socionomer, betraktat som en bra erfarenhet då utredningar överlag är en omfattande del i det sociala arbetets vardag. Trots mycket lärdom under utbildningen gällande det ojämna maktförhållandet som råder mellan klient och professionell, fann vi det givande att få ta del av intervjupersonernas uttalanden om hur det upplevs att någon annan har makten att fatta ett, för dem, livsavgörande beslut. Med detta sagt, menar vi att det hade varit väsentligt att forska kring andra klientgruppers upplevelser av att vara under utredning hos socialtjänsten. I det första skedet av uppsatsskrivandet ställde vi oss frågan huruvida adoptionsutredningen upplevs som något obehagligt och integritetskränkande eller ses som en naturlig del i att bli adoptivförälder? Nu i denna avslutande del av kandidatuppsatsen, har resultatet visat sig vara att utredningen till viss del kan upplevas som något besvärligt men i huvudsak ses som självklar och smärtfri process, då dess syfte är värt att vänta på. Värt att understryka är, som tidigare beskrivits, att medgivandeutredningen många gånger kan orsaka en osäkerhet hos individen då en del områden i utredningen är mer mödosamma än andra och inte alla frågors syfte bli uppenbara. En reflektion, efter arbetet med denna uppsats, är att det skulle kunna vara positivt och givande för klienter om socialsekreterare som arbetar med adoptionsutredningar i större utsträckning, ägnar en tanke åt hur det kan tänkas upplevas att vara under utredning. Dessutom kan det antas vara av vikt att de utredande socialsekreterarna för en diskussion med klienten och lämnar utrymme för eventuella frågor och funderingar.

9. REFERENSLISTA

- Adoptionscentrum (2013) ”Ensamstående” (elektronisk) Adoptionscentrum (2014-05-13)
- Agevall, L & Olofsson, G (2008) ”Förord till den nya svenska utgåvan av *Sorti eller protest*”.
I Albert O. Hirschman, (red): *Sorti eller protest – En fråga om lojaliteter*. [Ny utg.]. Lund:
Arkiv
- Aspers, Patrik (2011). *Etnografiska metoder: att förstå och förklara samtiden*. 2. uppl.
Malmö: Liber
- Bryman, Alan (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2. uppl. Malmö: Liber
- Creutzer, Annika (2002). *Adoptera: ett sätt att bli förälder*. Stockholm: Bonnier Carlsen i
samarbete med Vi föräldrar
- Davies Pamela (2010) ”The impact of a child protection investigation: a personal reflective
account” *Child and Family Social Work*, 16, pp, 201-209
- Eriksson-Zetterquist, U & Ahrne, G (2011) ”Intervjuer”. I Göran Ahrne & Peter Svensson,
(red): *Handbok i kvalitativa metoder*. 1. uppl. Malmö: Liber
- Friis, Eva (2003). *Sociala utredningar om barn: en rättssociologisk studie av lagstiftningens
krav, utredningarnas argumentationer och konsekvenser för den enskilde*. Diss. Lund: Lunds
Universitet
- Goffman, Erving (2009). *Jaget och maskerna: en studie i vardagslivets dramatik*. 5. uppl.
Stockholm: Norstedts
- Greiff von, Katarina (2004). *Föräldrar till internationellt adopterade barn: uppfattningar och
erfarenheter av föräldrarollen*. Danderyd: FoU Nordost
- Halldén, Gunilla (1981). *Adoption i ett konflikt- och utvecklingsperspektiv*. Diss. Stockholm:
Stockholms Universitet
- Hirschman, Albert O. (2008). *Sorti eller protest: en fråga om lojaliteter*. [Ny utg.] Lund:
Arkiv
- Lindgren, Cecilia (2006). *En riktig familj: adoption, föräldraskap och barnets bästa 1917-
1975*. Diss. Linköping: Linköpings universitet

Manning, Peter K. (2008) "Goffman on Organizations" *Organization Studies*, 29, 677-699

Martinell Barfoed, Elizabeth (2008). *Berättelser om adoption*. Diss (ANNA: VAD BETYDER DET?). Lund: Lunds universitet

May, Tim (2001). *Samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur

MIA (2012) "Vem får adoptera?" (elektronisk) *Myndigheten för internationella adoptionsfrågor* <http://www.mia.eu/Pressdokument/Vem-far-adoptera/> (2014-04-10)

MIA (2014) *Så går det till att adoptera*. Stockholm: Myndigheten för Internationella Adoptioner

MIA (2014a) "Välkommen till MIA" (elektronisk) *Myndigheten för internationella adoptionsfrågor* <http://mia.eu/> (2014-04-10)

MIA (2014b) "Adoptionsorganisationer" (elektronisk) *Myndigheten för internationella adoptionsfrågor* <http://mia.eu/Att-adoptera/Att-bli-sokande/> (2014-04-09)

MIA (2014c) "Vanliga frågor" (elektronisk) *Myndigheten för internationella adoptionsfrågor* <http://mia.eu/Att-adoptera/Vanliga-fragor/> (2014-05-13)

Socialstyrelsen (2008) *Adoption: handbok för socialtjänsten*. Stockholm: Socialstyrelsen

Sverne Arvill, Ebba & Svensson, Agnetha (2008). *Adoption*. 2. uppl Stockholm: Norstedts juridik

SOU 2009:61 *Modernare adoptionsregler*. Stockholm: Statens Offentliga Utredningar

Vetenskapsrådet (2002) *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf> (2014-05-15).

10. BILAGOR

Nedan bifogas de bilagor som har varit relevanta för vår studie.

10.1 INFORMATIONSBREV TILL INTERVJUPERSONER

Informationsbrev angående medverkan i kandidatuppsats

Hej!

Tack så mycket för att ni ställt er positiva till att medverka i vår kandidatuppsats. Det här brevet innehåller information om undersökningen och på vilket sätt er medverkan kommer att ske.

Vi är två socionomstudenter från Socialhögskolan i Lund som läser vår sjätte termin på utbildningen och hälften av denna termin ska vi ägna åt att just skriva vår kandidatuppsats. Vi är intresserade av internationella adoptioner och huvudsyftet med uppsatsen är att undersöka hur adoptivföräldrar upplever medgivandeutredningen. *Det är där du kommer in i bilden!* Då det är den individuella upplevelsen av medgivandeutredningen vi vill förstå behöver vi intervjua personer som genomgått denna. Intervjun kommer att spelas in eftersom vi ska kunna analysera materialet.

Ert deltagande i vår studie är helt och hållet frivilligt, men för att vi ska kunna genomföra intervjun behöver vi få ett samtycke från er. Ni kan välja att avsluta er medverkan när som helst under studien. Det ni väljer att dela med er av till oss kommer endast att användas i uppsatsen och efter att vi har blivit godkända på kursen kommer vi att radera intervjumaterialet. I uppsatsen kommer ni vara aidentifierade, det vill säga att varken namn eller personuppgifter kommer att finnas med. Gentemot de personer som rekommenderat er till vår studie kan vi dock inte garantera anonymitet. När uppsatsen är färdig kommer ni att få ta del av den, och den kommer att publiceras via Lunds Universitets hemsida.

Om det är något ni undrar över så kan ni kontakta oss, eller vår handledare Anna Angelin.

Tack för er medverkan!

Jessica och Felicia

Jessica Gedda

Felicia Sörensen

Anna Angelin

07xx – xx xx xx

07xx – xx xx xx

07xx – xx xx xx

mailadress

mailadress

mailadress

10.2 INTERVJUGUIDE

Intervjuguide

Bakgrundsfrågor/inledande frågor

- När genomgick ni er medgivandeutredning för att bli adoptivföräldrar?
- Hur många medgivandeutredningar har ni genomgått?
- Vilket land valde ni att adoptera ifrån?
- Hur lång tid tog det från att ni genomgick medgivandeutredningen till dess att ni fick ert barn?
- Hur många socialsekreterare medverkade i er utredning?
  - Hur fungerade det att ha x antal socialsekreterare?
  - Hur var din relation till socialsekreteraren/na?

Att vara under utredning/dela med sig av privatliv

- Hade du några förväntningar på utredningen?
  - Vad för förväntningar?
  - Hur påverkade de dig?
  - Stämde dina förväntningar med hur det faktiskt var?
- Förberedde du dig på något speciellt sätt inför utredningen?
  - Var det någon skillnad i förberedelserna för att vara utredd på familjerätten och på hembesöken?
  - Upplevde ni utredningsmötena olika beroende på var de var?
- Upplevde du att det fanns några förväntningar på dig inför utredningen?
  - Från omgivningen?
  - Från socialtjänsten?
- Vi vet att medgivandeutredningen är väldigt omfattande och berör många områden; hur var det att behöva svara på så många olika frågor?
  - Var det något speciellt område som tog extra mycket energi/tid?
  - I så fall; varför/på vilket sätt?
- Hur ser ni på att adoptivföräldrar måste genomgå en utredning, (och föräldrautbildning), men de som skaffar barn biologiskt inte behöver det?
- På vilket sätt har personerna runt omkring er varit delaktiga i adoptionsprocessen?
  - Hur upplever du detta?

Avslutande frågor

- När ni ser tillbaka på själva utredningsprocessen – vad är det första ni kommer att tänka på?
- Har dina upplevelser av utredningen förändrats sedan du var mitt i processen?
- Om vi skulle vrida tillbaka klockan – finns det något som du hade sett att du gjorde annorlunda under utredningen då?
- Vilka råd skulle du ge någon som ska gå in i en medgivandeutredning idag?
- Är det något du vill tillägga som du tycker inte har blivit nämnt?